

KAPOCS

**ÜNNEPI KÖSZÖNTÉS LACI BARÁTUNK 70.
SZÜLETÉSNAPJÁRA**

Miskolc, 2007

TARTALOM

Előszó

Fazekas Csaba: *Délutáni látogató*

Fekete Sándor: *Dosztojevszkij társadalomfilozófiája*

Juhász Gábor: *Politikai előkép?*

Lengyel Attila: *Szalonképtelen kifejezések Gyurcsány
Ferenc „öszödi beszédében” és
megjelenésük a német nyelvű sajtóban*

Román Mónika: *Az Új Zrínyiász, avagy Budapest, a
székesfőváros*

Szemán Renáta: *Példás elbeszélések*

Zavadovics Mónika: *Ferenczi László köszöntésére*

ELŐSZÓ

Hivatalos vagy hivataloskodó előszót írni régi barátok között a legnehezebb. Kedves Laci, nem vagyunk könnyű helyzetben... Vagyis úgy érezzük, régi barátok vagyunk. Most olvastuk a *Kölyökkutyában*, hogy állítólag a barátság erejét nem a találkozások sűrűsége illetve a bemutatkozás óta eltelt évek száma határozza meg. Hetvenedik születésnapod köszöntésekor ne tekintsd ünneprontásnak, ha megemlíjük, hogy e kötet szerzőinél volt Neked sok-sok idősebb barátod is. De valamennyiünk közös, életre szóló öröme, hogy csatlakozhattunk ehhez a körhöz.

Nem tudjuk, melyikünkől lehet olyan iskolateremtő professzor, mint Te vagy. (Az „iskolateremtőt” a szó valódi értelme szerint, vagyis Rólad mintázottan értjük...) Ha megtanultuk Tőled úgy szeretni és másokkal megszerettetni az élet igenlését, a jó barátok megbecsülését, tud bennünket annyira érdekelni az irodalom, a történelem és a hétköznapi művészet, ahogy Tőled láttuk – akkor talán mindegyikünkől...

Fogadd szeretettel a következő lapokon mindazt, amire a tudományból, irodalomból és az életből elsősorban Te inspiráltál bennünket, barátsággal:

Miskolc, 2007. január 9.

A szerzők

A Te barátságod záloga pedig a barátaidnak írt vers, melyet – reméljük nem sértődsz meg – az alábbiakban a nyilvánosság elé tárunk.

Egy ételhordóban váratlan vacsora
Egy figyelmes telefon váratlanul
Részvét? Szánalom? Barátság?
Hűség! Napsugár illatú, melegít
Évszaktól függetlenül

Tanúi vagytok hatvan-hatvanhét között
„Minden test útját” hogyan éltem át,
Talán még maradt valami, romjaimban is,
És hogy megmaradjon, hűségtek kötelez,

És ha nem, köszönet akkor is...

FAZEKAS CSABA
DÉLUTÁNI LÁTOGATÓ

„csak senkinek soha hiányozni” (F.L.)

Csengettek.

Középkorú, ugyanakkor fiatalosságot sugárzó férfi állt a bejárat előtt. Szokás szerint belekukkantottam a kémlelőnyílásba, de a kezem már a kilincsre tettem. Amikor ajtót nyitottam, hivatalos arckifejezést öltött magára. Utazó ügynök kinézetét ez csak felerősítette, elegáns, sötétszürke öltönye, csillogó köves tűvel ékeskedő nyakkendője, kifogástalan fekete félcipője, divatos fekete aktatáskája még inkább. Sötét napszemüveget viselt, ez nyilván ugyanúgy hozzátartozott munkaruházatához, hiszen jobban kihangsúlyozta a széles homlokán beszéd közben megjelenő, tekintélyt parancsoló redőket, választékosan fésült hollófekete haja pedig úgy csillogott, hogy biztos voltam benne, festeti és nem ez a természetes színe, akkor is, ha az eredeti ugyanolyan lehetett, mint a mostani. Hajának különös fénye első ránézésre nagyon szembetűnt – már csak öltözkéivel való tökéletes harmóniája miatt is.

Már épp a szokásos visszautasítás-szövegen gondolkoztam – mondván, van már mindenféle biztosításom, porszívóm és mosogatószerem, a fáraóhangyákat is kiirtották már a lépcsőházból, a vallásos embereket nagyra becsülöm, de már sokan felvilágosítottak elkárkozásom alternatíváiról, és aligha tudnak újat mondani stb. – amikor a férfi az udvarias köszönést követően bemutatkozott.

Ő a halál, mondta, és szintén udvariasan, viszont vállát határozottan előre tartva be is lépett a lakásomba. Nem tudom, miért, de első pillanatban elhittem, hogy komolyan beszél, sőt nem is félelem, hanem inkább kíváncsiság fogott el, hogy ezt követően mit fog mondani. Ne ijedjek meg – tette hozzá rögvest, elhárítva a felkeresett személytől várható logikus reakciók közül az elsőt, és kicsit részletezte a megnyugtatómat. Meglepett, hogy körül sem nézett, pedig ismeretlen helyen egyszerű reflex, hogy a plafon jobb széle felől kiindulva körbefuttatjuk tekintetünket a helyiségen – ő viszont nem, otthonosan belépett az épp nappalinak használt szobába. Alighogy hellyel akartam kínálni, már

le is ült a mindig vendégeknek fenntartott fotelbe, kényelmet kereső fészkelődés után keresztbe tette lábait, és közben egyfolytában beszélt. Mástól talán fecsegésnek tündek volna ugyanezek a szavak, tőle a megfontolt bölcselkedés benyomását keltették.

Ne ijedjek meg – ismételte, majd ölébe vette aktatáskáját, hogy legyen mire támasztania karba font kezeit – nem értem jött, nem visz magával. Legalábbis egyelőre, mert hogy majd annak is eljön az ideje. Ez biztos, nyilván tudom, csak azért látogatott meg, mert mostanában olyan sokat gondolok rá.

Tudja, az embereket gyakran megdöbbenti a velem való találkozás, sokan csodálkoznak, nem tudnak mit kezdeni ezzel a teljesen hétköznapi helyzettel. Van, aki megjegyzi, hogy nem ilyennek képzelt, szerintem ön sem. – Ekkor biztos voltam benne, hogy a szemembe nézett, bár a sötét napszemüveg csak sejteni engedte tekintetének irányait. Mindenesetre ettől kezdve úgy éreztem, le sem veszi rólam a kegyetlen foncsorozás mögé rejtett pillantását.

A középkorban találták ki rólam, hogy fekete szerzetescsuhában járok, koponya-fejemre húzott kapucnival, csontkezemben kaszát szorongatok, és még mindig tartja magát ez a balga hiedelem. Tudja, az emberek szeretik önmaguk ijesztgetésére még azt is különleges jellemzőkkel felruházni, amit már ismernek, nemhogy engem, akit nem is ismerhetnek. Legalábbis egy darabig. Talán szeretnének félelmetesebbnek láttatni, mint amilyen vagyok, nem is tudom. Tudja, előfordul, hogy időnként az emberek önmaguk világától jobban megijednek, mint általában szoktak, ilyenkor felnagyítják az alakomat, emelet-magas lovat képzelnek alám, és a környezetemben mindent az éjszaka árnyalataival mázolnak tele. Akkor is, ha egyébként süt a nap. Szóval, tulajdonképp örülök, hogy találkoztunk, bár bevallom önnek, e közhelyes félmondat hangoztatása inkább csak egyfajta „munkaköri kötelesség” részemről, mert hogy én nem érzek semmi emberi dolgot, mint amilyen például egy találkozás feletti öröm, vagy épp egy nem kívánt találkozás miatti kényszeredett örömködés megnyilvánulása. Képzelve, én még azt sem érzékelem, amitől önöknek, embereknek olyan rossz érzései vannak – úgy hívják: idő. Én azt sem tudom, mi az, persze nem

irigylem öntől sem ezt a képességet, mert azt az érzést sem ismerem. És ez így is van jól, mert nem is lehet másképp. Van, ami nem lehet másképp, van, ami lehet másképp is. Ugye, érti.

Utóbbi mondatának hangsúlya nyomatékosabb volt a jelentésénél. Bólintani akartam, de a halál ügyet sem vetett a megnyilvánulásaimra, elkezdeni sem tudott közbevető megjegyzés-kísérleteimre, és tovább beszélt, beszélt – kimérten, egyáltalán nem hadarva, de kíméletlen következetességgel.

Sokadszor kell ilyesmiről beszélnem, higgye el, de minden emberrel való találkozás számomra is mindig más. Érzem, hogy ugyanarról beszélek, mégis valahogy mindig elkanyarodik más és más témára a beszélgetés (ezt a szót leplezetlen iróniával nyomatékosította); soha nem szoktam erre készülni, csak úgy jönnek maguktól a gondolatok, ahogy a helyzet adja. Képzelje, innen egy öntől teljesen különböző emberhez kell mennem, s ugyanúgy fogalmam sincs arról, neki mit fogok mondani, ahogy az ön ajtónyitásakor sem volt. Látom, tanácstalannak érzi magát, s bár fiatal, legszívesebben megint múltjának tájaira tenne újabb kirándulást. Csak

nyugodtan, akkor is megteheti, ha már eltávoztam. Következő találkozásunkig, azt hiszem, még lesz rá ideje.

Hozzátette: Böven. Hangsúlyából először éreztem valami bizonytalanság-félét, olyat, amikor valaki olyasmit akar sejtetni, aminek a mértékével igazából maga sincs tisztában, hadd értse a beszélgetőtárs azt, amit nagyon is akar. Majd hosszasan kifejtette, hogy sem rá-, sem lebeszélni nem akar semmire és semmiről, nem az ő dolga, csak tájékoztatást szeretne adni néhány rám tartozó dologról. Bárki más olyan helyzetbe hozta volna magát ezzel a kijelentéssel, mint egy vasútállomás információs hivatalnok, aki maga is unja a tolóablak mögötti világból érkező kérdésekre adott saját, monoton válaszait. De nem. A halál nem ilyen volt. Erőteljesen sugallta, hogy kifejezetten személyemnek szólt a látogatása. Kezdttem úgy érezni, kételkednem kell abban, hogy mást is meglátogatott-e így valaha, s jelenlétében nem ez volt az egyetlen tényező, amelyben a tények száraz, jól ismert és elismert igazsága elbizonytalanodott a megérzések édeskes súlya alatt. Általánosságokat kezdett sorolni monoton hétköznapijaim egymásra torlódó, világosszürke eseményeiből. Bárki mondhatta

volna ugyanezt bárkinek. Mégis egyre személyesebbnek éreztem a hogylétemet taglaló szóvirágait, egyre kényelmetlenebbnek, hogy ez az emberszabású valaki mindent tud rólam, és egyre nyomasztóbbnak a fölényét, hogy ismereteinek teljességét csak azért nem vágja a fejemhez, mert még a pillanatot nem tartja elérkezettnek a számomra létező értelmezési tartomány feltételei között. Csapongva kérdezgetett szüleimről, iskola- és munkatársaimról, barátaimról, szerelmeimről, majd rögvest meg is adta a válaszokat, gyakran „tudja, hogy van ez” megjegyzéssel oldva semmivé bennem a felfelgyülemelő feszültséget. Alig észleltem, ahogy szavai egyik pillanatról a másikra félhomályossá tették a korábban szállongó porszemektől csillogó helyiséget, mintha a naplemente egyetlen momentumát akarta volna filmkockaszerűen nappali-, háló-, és dolgozószobám együttesére merevíteni. Kicsit talán szédültem is, olyasmi érzés fogott el, mint amikor az elalvás után azonnal felébredsz, s azon kell töprengenem, hogy az álmaim első, vagy az elszenderedést megelőző utolsó pillanatot tekintem-e valóságnak. A halál rendületlenül beszélt, csak beszélt, azt hiszem, elmúlt napjaimról szóló kedélyes csevegése az ébresztőóra digitális kijelzőjét

sötétítette el utoljára, pedig mielőtt minden egyformán félhomályos lett, abba akartam tekintetemmel kapaszkodni, mint a valóság utolsó, biztosnak remélt bizonyítékába.

Gondolom, ezt a reakciót is észrevette. Szavai először füstszerű, sűrű levegőgombócokká alakultak, mintha már nem is beszélne, csak tüdeje rejtett zugaiból úgy fújná ki életem egyszerű vagy épp elgondolkoztató történeteit, mint a cigarettafüst-karikákat. Aztán a keménykopogóssá váló szavak sötétszürke szárnyú pillangókként rebbentek fel szenvtelen ajkairól, úgy, mint a biztos virágpor-lelőhelyre kirajzó méh-dolgozók a kaptárból. A pillangók egyre többen és többen lettek, mozgásba hozták a szobát, attól féltem, elsodorják a bútorokat, felemelnek talán engem is. A kecses táncú lepkék áradata eleinte nem vált félelmetessé, gyors indulásukat fékezve egy darabig csak ide-oda repkedtek a halál és közötttem, a dohányzóasztal fölött, majd szétrebbentek a kis lakótelepi lakás egyetlen, vendégfogadásra is alkalmas helyiségében. Kíváncsian próbáltam röptükre koncentrálni, ám csupán a lilás fényvillanásokat tudtam jól érzékelni cikázó szárnyaik végén. Olyanok voltak,

mint a felhők felett kanyarodó repülőgépeken megcsillanó napfény. Lassan mindent elleptek. Helyet kerestek, ahol leszállhatnának. Bizonytalanul, egyensúlyozva még egymás szárnyain is próbáltak megkapaszkodni. Először csak a könyvespolcot láttam, hogy odatelepedtek, a bölcsességet sűrítő mindenféle tudományos lexikonokra, kézikönyvekre röppentek, biztos leszállópályának tekintették a biológiai, földrajzi atlaszokat, történelmi monográfiákat (városom történetének népszerű összefoglalását éppúgy, mint a szakavatottan lábjegyzetelt tanulmányokat, monotonításukkal tekintélyt parancsoló kronológiákat és ismeretterjesztő kiadványokat), már a kisebb füzeteket, félretett régi szaklapokat is ellepték. Sőt, halk, fémes nyikorgással préselték be magukat egyes könyvlapok közé, s láttam, már kedvelt szépirodalmi köteteim sem kímélik, olyan sűrűséggel jöttek, hogy alig láttam tőlük egy-két kedves regényem és verseskötetem, pedig nagyon nyújtogattam a nyakam, találgatva, hogy a halál szópillangói mikor melyiket veszik célba. De megtaláltak mindent, amit sokat forgattam vagy csak fontosnak tartottam, díszkiadást és olcsó diákkönyvtári regényeket egyaránt. Élesebbet csikordult némelyik, amikor az

asztalfiók levelei közé préselte magát, mindent elkövetve, hogy az általam összefirkált papírokon állapodhasson meg. Úgy tűnt, nagyon is megkülönböztetik, melyik iromány irodalom és melyik csak iroda-lom. Szárnyaik suhogása egyre inkább összeállt valami fülbemászó, mégis szomorkás melódiává. Meg kellett ráznom a fejem, hogy tényleg zenét hallok-e... Nem, csak a – folyton több és több – pillangók úgy szállták meg a szobámat, ahogy a percek az életet. Láttam, hogy nemcsak a távoli város ódon főterét ábrázoló festményt borították el, hanem a falra akasztott családi képeket is: dédapám (vagy ükapám? sosem tudtam meg pontosan) kackiás bajszú, háborús katonaképétől szüleim esküvői fotóján át a gyerekkori portréimig, majd az íróasztal fölött példaképem újságból kivágott képét, mellette diákkorom meghatározó tanár-egyéységének szigorú profilját ugyanúgy ellepték, mint szerelmem műteremben beállított mosolyát – éreztem, ahogy lepkeszárnyak verdesik a hátára írt szenvedélyes jókívánságot és a dátumot. A lepkék már-már olyan sokan lettek, hogy némelyik kénytelenségből a kanapéra, az olvasólámpára és a ruhásszekrényre szállt. (Pedig nyilvánvalóan idegenkedtek a cserélhető, számomra is

egyértelműen a mulandóság érzetét sugalló tárgytól.) A halál szenvtelenül és számolatlanul lövellte puha suhogású pillangóit, már arcomat is érintette némelyik lilásan villogó szárnyvég vagy finom rovarlábacska. Újra lassú és kiszámítható szédülés fogott el, mint ahogy templomtoronyból látja az ember az utcán tolongó tömeget. Éreztem, ahogy a szóförfetegből kirajzolódnak ronda évszázadok és gyönyörű nők kontúrjai, egymásra görögnek határozott élű igazság-kockák és bizonytalan körvonalú kocsmai mulatozások, hétköznapiokon átívelő idegeskedések és mindezt ünneppé átlényegíteni képes kielégülések; mosolyok és könnyek mostak be mindent – engem magamat is – a váratlanul cseppfolyóssá vált lepke-folyamba. Éreztem, hogy ez a sebesen rohanó áradat úgyis eléri előbb-utóbb a tengert, akárhogy markolászok a víztől idegen anyag után, akárhogy rettegek a folyómeder éles köveitől...

Jól van? – kérdezte váratlanul a halál, és szája szögletébe hamiskás mosolyt bújtatott. Aztán – bár egy kicsit elhallgatott – ezúttal sem várta meg válaszom, beszélt tovább, mit sem törődve azzal, zihálós-mélyeket lélegzem-e, gyöngyöznek-e verítékcseppek két oldalt a

homlokomon. Beszélte tovább, viszont pillanatnyi hatásszünete nyomán nemcsak szédülésszerű állapotom tisztult ki, a délutáni napfénytől újra megszokottan bóbiskoló szoba is. Alig tudtam észrevenni az egyébként szembetűnő változást, amit nyomatékosított, hogy egy csapásra eltűntek pillangók, folyók stb. Újra egyszerű szavakként jutott el hozzám mindaz, amit vendégem tudomásomra akart hozni. Végül közölte, hogy sajnos most már mennie kell. Kicsit ostobán éreztem magam, mert még ekkor is az jutott eszembe, hogy elnézést fog kérni a zavarásért, jóllehet mintha ezt az udvariassági formulát tudatosan kerülte volna. Mondott még valamit arról, hogy akármennyit is gondolok rá, nem szükséges, hogy újra meglátogasson, majd csak „akkor” fog jönni értem. Ahogy így elnézi, sokára – mondta, hozzátéve, hogy az én fogalmaim szerinti „sokára”. Bólintottam ugyan, bár – az addig teljesen egyoldalú – kommunikációnkat ez sem befolyásolta.

Hát akkor ... viszontlátásra! – köszönt el a halál, s a hétköznapi mondat az ő esetében ismét groteszk felhangot kapott. Már a lépcsőforduló felé indult lendületes lépteivel, megfogta a korlátot, miközben

óvatosan kikerülte a szomszéd néni virágoskosarát és az ajtó elé kirakott műanyag szemeteszsákot.

Várjon egy kicsit – szóltam utána – szeretnék kérdezni valamit. Mondja, az emberek szokták hiányolni egymást?

A halál kedélyesen, egyáltalán nem félelmetesen nevette el magát:

Én tudjam? Fogalmam sincs. Ha abból indulok ki, hogy egy temetőben mennyi időt vesztegetnek egy másik fejfa elolvasására, akkor nem hiszem.

Ezzel elviharzott. Egy darabig még néztem utána az üres lépcsőházban, bár ruganyos lépteit hamar elnyelték a lépcsők puha linóleum borításai és a bejárat melletti nagy, süppedős lábtörlő. Kétkedni kezdtem vendégem látogatásának valódiságában, hiszen lám, ő sem tud mindent. Ha azt nem tudta, hogy haláluk után hiányolják-e egymást az emberek, akkor arról sem lehet fogalma: vannak-e, akik életükben hiányolják egymást. Lehet, hogy erről nekem kellene meggyőződnöm – gondoltam, miközben azon csodálkoztam, hogy ma délután itt járt

nálam a halál és a lakásom ugyanolyan, én is ugyanaz vagyok, és minden ugyanolyan, mint minden más napon.

Este, lefekvés előtt mégis be kellett ismernem, hogy ezzel együtt biztosan valóságos volt a látogatása. Valóságosan elhangzottak mondatfüzérei. Utoljára megfogalmazott kételye, és az emlékezés sajátosan emberi diadala fölötti felismerésem is. Az íróasztal fölé szemmagasságban ragasztott három fotó alatt ugyanis sötétszürke, megszáradt lepkeszárny-darabokat találtam.

FEKETE SÁNDOR
DOSZTOJEVSZKIJ
TÁRSADALOMFILOZÓFIÁJA

1995-ben kerültem a Miskolci Egyetemre, s egy évvel később lettem magyar szakos hallgató. Az első év tanulmányai jelentették számomra a legnagyobb megpróbáltatást: mind a nyelvtudományi-, mind az irodalomtudományi kurzusok többsége fényévnyi távolságra helyezkedett el az érdeklődési körömtől. Majdnem feladtam. Aztán... mint a mesében, történt valami. Kiválasztottam a „nagyoknak” meghirdetett előadások közül a „Világirodalom: A felvilágosodás kora” c. kurzust. Egy „idősebb” professzor, Ferenczi László tartotta, hihetetlen energikussággal és lelkesedéssel. Voltaire az óra végére az egyik legjobb barátommá vált, de legalábbis rokonlelkek lettünk. (Számomra már a terem „felfedezésekor” is meglepő élményt nyújtott a „telt ház”: akkoriban nem ez volt a jellemző egy-egy előadás kapcsán.)

Így kezdődött. Gólyaként, vagyis bátor gólyaként találkoztam először LACIVAL (hamar összetegeződtünk, miután csak sértődés terhe mellett folytathattam volna a magázódást, s kifejtette nekem – azóta is gyakran

emlegetett véleményét –, hogy nem ezen múlik a tisztelet megadása).

Nem tudom összefoglalni azokat az intelmeket, jó tanácsokat, amelyeket Tőle kaptam – de ez így is van rendjén. Az utolsó olyan egyetemi oktatók egyike Ő, akik még nevelni is tudnak. Ráadásul – s ez is jól jön a sokszor „megkegyült” kamaszkori élekciklusban – észrevétlenül. Több mint 10 éve nevelsz engem, Laci. Köszönöm. (És hol van még a vége?!)

Dosztojevszkij nem volt filozófus. Nem fejtett ki egységes, rendszerbe foglalt filozófiai nézeteket. Különböző írásaiban mégis megfigyelhetünk olyan alapvető gondolatokat, melyekből egy szerteágazó társadalomfilozófiai képet alkothatunk. Klasszikus regényein kívül ebből a szempontból figyelemre méltóak tanulmányai, vallomásai, levelezése és publicisztikája.

Mindenekelőtt érdemes megvizsgálunk az egyházzal és általában a vallással kapcsolatos véleményét, ám ehhez körbe kell járnunk a XIX. század közepének orosz szellemi áramlatait. A szlavofilek („szlávbarátok”) és a zapadnyikok („nyugatosok”) híres vitájáról van szó, melyben színre léptek és

konfrontálódtak a konzerválás-modernizálás erői, és a tekintélyuralmi-liberális gondolkodás hívei.

A szlavofilizmus (tükörfordításban: szlávszeretet) létrejöttékor „moszkvai iskolaként” határozta meg önmagát. Alapvetően a konzervatív, a vallásos, a külső befolyásoktól elzárkózó jelzőkkel illethetjük. Képviselőit különleges érzelmi viszony fűzi Moszkvához, hiszen történelmi eszményük III. Iván uralma, és a XV. századi Moszkvát tekintik az igazi Oroszországnak, az orosz nép igazi kifejezőjének. Retorikájukban (amely tele van kulcsszavakkal, jelképekkel) ez a Moszkva mindig Oroszországot jelenti. Az I. Péter utáni „pétervári korszak” szerintük idegen, távol van a néptől.

Dosztojevszkijnél több helyen is megfigyelhető a „Moszkva-imádat”, a modern, elidegenedett Pétervárral szemben. A mesterséges alapítású Pétervár, mint az elutasítandó civilizáció jelképe szerepel írásaiban, ahol tönkreteszik az embert: Európa keleti kapujaként az idegen gyarmatosítás megjelenése, a tüdőkor, az ateizmus, a bérkaszárnnyák, az egészségtelen lakások, a vézna, meggyötört emberek hazája, ahol a leginkább szembetűnő a proletárok nyomora és a szegények-gazdagok közötti feloldhatatlan ellentét. A cári család

német, az udvarban németül beszélnek. Ezzel szemben rendíthetetlenül áll az igazi, szent orosz város: Moszkva. A distinkció véleményem szerint kitágítható az alapvető jelentőségű város-falu ellentétre, amely Tönnies-nél és Smith-nél is előkerül. Ez alapján a dicsérendő, istenfélő, támogatásra érdemes közösség a „nagy faluban”, Moszkvában él, az elfajzott város, Pétervár ellenében.

A falu eszményi önellátásával szemben áll a Smith-i városiasodott életmód, a civilizáció, a kapitalizmus, és ezek következménye, a munkamegosztás. Dosztojevszkij elutasítja a kapitalista szabad versenyt, a „laissez faire, laissez passer”-elvét. Számára az obscsina, a paraszti faluközösség az ideális termelő egység.

A szlavofilek felfogásában a fentiekén kívül kiemelkedik az orosz sajátosságokra épülő „szlavofil szentháromság”¹: a pravoszlávia, az egyeduralom és a népiség. Az államvallást jelentő hivatalos pravoszlávia feladata a feltétlen engedelmesség megkövetelése az állammal, és az államrendbe beépült egyházzal szemben. A szlavofilek ugyanis a pravoszlávia és a cári egyeduralom összefüggését, sőt egységét hirdetik, és ezzel együtt jár a hívő kötelességeként a cár iránti teljes

---

¹ Köves, Erzsébet: *Kelet és Nyugat*, Magvető, Bp. 1982, 76. o.

és odaadó lojalitás. Ugyanakkor az óorosz államot és a régi egyházat eszményi színben tüntetik fel, ezért nem fogadják el az egyház-állam szoros összefonódását, céljuk visszatérni a korai kereszténységhez.

A szlavofil felfogás szerint a pravoszlávia - amely az egyetlen igaz vallás - összeforrt az orosz nemzeti karakterrel. Történelmi tény, hogy a nagy birodalmak közül egyedül Oroszország őrizte meg a keleti kereszténységet Bizáncon keresztül, s az orosz ortodox egyház által képviselt „igaz hitnek” fő ellensége a katolicizmus, azaz Európa, és jelképe: Róma. Dosztojevszkij is kifejti, hogy nem szabad átvenni a katolicizmust, mivel a katolikus egyház elidegenedett a néptől, világi hatalommá vált, s a nép egyháza csakis a pravoszlávia maradhat.

A szlavofilek az egyeduralom hívei, elvi alapon támogatják a tekintélyeknek kijáró korlátlan engedelmességet: a cárnak, az egyháznak, a családfőnek. Állam-ideáljuk a patriarchális abszolutizmus, amelyben megvalósul a nép és az uralkodó szellemi egysége („cáratyuska”). E két oldal együttműködése okán felesleges az alkotmányos kormányzás, de azt is kénytelenek beismerni, hogy a jelenben a cár és a nép

szövetsége nem működik (szerintük az idegen, nyugati befolyás miatt bomlott meg a harmónia).

Az azonban megkérdőjelezhetetlen, hogy Dosztojevszkij a szlavofilekhez hasonlóan „a cárban - az ősi prekapitalista közösségek szellemének megfelelően - a nép megtestesítőjét látta. 'A nép számára - írta - a cár magának a népnek a megtestesülése, minden eszméjének, reményének és hitének megtestesülése... A nép és a cár kapcsolata szeretetteljes-szabad, félelem nélküli, nem pedig merev, formális, egyezség-jellegű.' [...] Dosztojevszkij tehát a patriarchalizmus rendszerét idealizálva gondolja el az 'egységes, pravoszláv Oroszországot'... [...] Ezt az organikus rendszert, ezt a misztikus egységet a polgári alkotmány 'merev, formális, egyezség-jellegű' berendezése csak megronthatja, mert a néptől idegen bürokráciát helyezi a cár és a nép közé...”²

Bár a szerződés-elmélet nem szerepel a dosztojevszkiji felfogásban, az eredmény, vagyis a cár abszolút uralkodói hatalmának elfogadása egybecseng Hobbes hipotézisével.

---

² Lendvai, L. Ferenc: „Bűn és bűnhődés, avagy egy prófécia anatómiája”, in *Protestantizmus, forradalom, magyarság*, Akadémiai, Bp. 1986, 193-194. o.

A szlavofil szentháromság harmadik pillére a népiség. „Az orosz nép apolitikus, cárszerető és a szmirenyije pravoszláv erényének hordozója. (Ez a fogalom magába sűríti a közösségben való feloldódást és a sorssal való megbékélés öntudatos nyugalmát.)”³ Hobbes radikális nominalizmusa egyenesen abból indul ki, hogy a nép, mint olyan nem is létezik. Hiszen csak a társadalmi szerződéssel jön létre egyáltalán valami olyasmi, mint egy államközösség, egy politikai közösség. A nép tehát maga is az államalapítás terméke, előtte csak egoista emberek sokasága létezik. Az állam tehát mesterséges képződmény, kvázi műalkotás.

Ezzel szemben „a népi talaj, amelyre Dosztojevszkij támaszkodni akart, az orosz prekapitalista társadalom nevezetes közösségi formái, az 'obscsina' és az 'artyel' voltak”⁴. Dosztojevszkijnél (mint ahogyan a szlavofilizmusban és a vallásos népi gondolkodóknál) a népnek osztályszempontú felfogásával találkozhatunk. A nép mindenekelőtt a falusi népet jelenti, a parasztokat, a muzsikokat, vagyis azokat az alacsonyabb társadalmi osztályokat, amelyek fizikai munkából élnek. A művelt

---

³ Köves, Erzsébet: i. m. 84. o.

⁴ Lendvai, L. Ferenc: i. m. 192. o.

és a gazdag réteg szerinte elszakadt a néptől, szembehelyezkedett a néppel. Az igazság viszont a népnél maradt, hiszen a parasztok őrzik az igaz hitet. Ebben a helyzetben nem beszélhetünk nemzetről, hiszen a népi tudat megfosztja a legműveltebb réteget attól, hogy a nép részének érezhesse magát.

Dosztojevszkijt is gyötörte a fenti probléma, de igazából nem tudott kikerülni a hatása alól. Sohasem érezhette magát a néphez tartozónak - bár nagyon szerette volna -, így számára sem maradt más lehetőség, mint a puszkini „orosz vándor” élete, a bolyongás, a folytonos úton-lét, és az állandó számkivetettség gyötrő tudata. Orosz értelmiségiként a sorsát nem kerülhette el: a nép nem fogadta magába, mert nem érezte sajátjának, s ez a kínzó magány élete végéig elkísérte. Közeledni próbált a néphez, ám sohasem érhetette el.

A pravoszláviát és az abszolutizmust Dosztojevszkij is nemzeti alapnak tekinti, hisz Szent Oroszország elhivatottságában, s szembehelyezi Európával. Szlavofil gondolatok, de egyvalamiben eltér az általa nagyra becsült iskolaalapítóktól: az egyén mindenek-fölöttiségét, az egyéniség sérthetetlenségét, autonómiáját tartja elsődleges fontosságúnak. Tudatállapota egzisztenciális

jellegű, az embert, mint autentikus lényt ragadja meg, általános problémáiból egyetemes értéket alkot. A tősgyökeresség (pocsvennyik) ideológiája csak arra vonatkozott, miszerint orosz ember maradt, szerves kapcsolatban állva az orosz néppel, a nemzeti gyökerekkel. De nem hasonlított a szlavofilekre, ő már egy tökéletesen más korszakhoz tartozott: megmintázhatjuk róla az orosz bolyongó, a szellemi világ orosz utazójának képét, aki dinamikusan, nyugtalanul várja az eljövendőt.

Kiemelkedő jelentőségűnek tartom azt a sajátosan orosz felfogást, amely éles határt húz a nép és az állam/társadalom közé. Dosztojevszkij a zemsztvo kifejezést (a zemlja - „föld”, „ország” szóból képzett szó) nagymértékben az 1840-50-es évek „szlavofilizmusának”, az úgynevezett „igazi szlavofilizmusnak” a szemléletét és terminológiáját követve használja. A zemsztvo az állammal és - a Péter utáni Oroszországot tekintve - a péteri reform által megteremtett úgynevezett „művelt társadalommal” (amelyet néha csak egyszerűen „társadalom” néven említ Dosztojevszkij is) szembeállított, normatívan és ideális értelemben felfogott „népet” jelenti. Rokon értelmű és

kapcsolódó terminusai még a Zemlja, zemscsina, népi alapelvek, a zemlja alapelvei, belső alapelv, obscsina, obscsinai alapelvek. Ezek olyan alapelvek, illetve olyan alapelvek hordozói, amelyekből kifejlődve valósulhat meg a minden feltételes elemtől, esetlegességtől és kényszertől mentes, a szabadságot kizárólagosan lehetővé tevő közösségi-társadalmi szerveződés. Ezek a fogalmak számos szerzőnél összekapcsolódnak a „szlávság” - a ma megszokottól teljesen eltérően értelmezett - fogalmával is. A Zemlja és az állam (druzszina, druzszina-elv, külső alapelv) mint alapelvek az orosz történelem kezdeteitől fogva szemben állnak egymással. A zemsztvo és az állam szembenállása az orosz történelemben a varégok 862-es békés behívásával jelent meg.

K. Akszakovnál Dosztojevszkijéhez hasonló megállapítást találunk a zemsztvónak a „társadalom” általi felfedezéséről: „[...] Az Orosz föld (zemlja) Amerika helyzetében találta magát: fel kellett fedezni. Akadtak olyan Kolumbuszok, akik azt mondták, hogy ez az orosz föld létezik.”⁵ Dosztojevszkijnél a „társadalom”

---

⁵ Akszakov, K. Sz.: „Esztetika i literaturnaja kritika”, in Dosztojevszkij, F. M.: *A történelem utópikus értelmezése*, Osiris, Bp.

(obszcsesztvo) a maitól eltérő értelemben használt kifejezés (ami ebben az időszakban általánosnak nevezhető), amely empirikus értelemben a péteri reformok nyomán kialakult európai műveltséggel (kultúrával) rendelkező réteget jelenti (amelyet nagyjából lefed a péteri Rangtáblázat 14 osztálya, vagyis a „társadalomhoz” tartozók rendi előjogokkal, személyes vagy örökletes nemességgel rendelkeznek, és terheket nem viselnek), a péteri reform által nem érintett „néppel” szembeállítva. Ez a „nép” az 1840-50-es évek „igazi szlavofilizmusa” számára jogi értelemben a parasztság volt, míg az 1860-as évek elején fellépett pocsvennyikek számára a nem privilegizált „városi lakosság” és részben a kereskedőréteg is. Gyakran áll jelző előtt, így mint „művelt társadalom” szerepel. Szinonimái az „intelligens rend”, „kultúrrend”, „művelt réteg”, „kulturált osztály” és még számos hasonló kifejezés. Az obszcsesztvo kifejezés különösen gyakran fordul elő az „igazi szlavofilek” (és később a pocsvennyikek) írásaiban, ahol sajátos többlet tartalmat is kapott (de a „nyugatosok” éppúgy használták). Az obszcsesztvo kifejezés ilyen értelmű

használata bizonyos szerzőknél nagyjából egészen 1917-ig fennmaradt.

Hegel az első, aki hangsúlyozottan elkülöníti egymástól a polgári társadalmat (bürgerliche Gesellschaft) és a politikai államot (politischer Staat), ám ezt a dosztojevszkiji szándéktól eltérően teszi. (Az elkülönítés csírája már Hobbesnál és Locke-nál is megjelenik, de kevésbé domináns jelleggel.) Az emberek közötti kapcsolat második foka a polgári társadalom (az első a család), amelyben az egyes szubjektumok egymással szemben önálló, szükséglettel bíró és önérdéküket követő személyekként lépnek fel. A harmadik fok az állam, amelyben az egyén szabadsága és a közösség általánossága egyesül. Hegel a polgári társadalom és az állam ellentmondásában látta a modern politika lényegét. A polgári társadalom Hegel számára a szükségletek világa, amelyben az egyének és a társadalmi közösség egésze között a munka megosztása közvetít. Ez a meghasonlás és konfliktus világa, ahol szubjektív önkény és egyéni szeszély tombol, gazdagodás jelentkezik az egyik oldalon, elnyomorodás a másikon. Így a polgári társadalom, minden gazdagsága ellenére, nem elég gazdag ahhoz, hogy korlátozza a túlzott

szegénységet és megakadályozza a csőcselék kialakulását.

Az ellentmondás feloldását részint a polgári társadalomban fellépő különös érdekeket képviselő szervezetektől, részint az államtól mint az általános érdek képviselőjétől várta. Az állam az átfogó elem a polgári társadalom egymás ellen is küzdő, különös érdekei fölött. Ezért Hegel rendkívüli módon felmagasztalja az államot, valósággal metafizikai magasságokba emeli.

Hegel államelméletének legfontosabb öröksége az, hogy az államot mint az egymással küzdő társadalmi erők fölött álló, független instanciát, szervet ábrázolta. Ezáltal Hegel meglehetősen idealizálta az államhatalmat és képviselőit, ami tipikusan konzervatív vonás. A 19. századi orosz viszonyok alapján a hegeli állam helyébe tökéletesen behelyettesíthető a „mindenható cáratyuska”. Persze Dosztojevszkij az alábbi naplójegyzete alapján valószínűleg nem vállalná a fenti azonosítást:

„Az állam a középszer számára alakul. Mikor mondta az alakuló állam: én a középszerért alakulok? Ön azt mondja, hogy ez a történelem műve. Nem, mindig a kiválasztottak vezettek! És nyomban e kiváló férfiak után a középszer, ez valóban így igaz, a legjobbak eszméi

alapján kialakította a maga közepszerű kódexét. De jött megint egy nagy vagy eredeti ember, és mindig feldúlta a kódexet. Ön tehát az államot, úgy tetszik, valami abszolútumnak tekinti. Higgye el, hogy nemcsak abszolút, de még csak valamennyire tökéletes államot sem láttunk még. Mind embriók. A társadalmak az együttélés szükséglete által alakultak ki. Ez nem igaz, mindig a nagy eszme által.”⁶

Dosztojevszkij a szerződés-elmélet teoretikusaihoz hasonlóan foglalkozik a természeti állapot hipotetikus megfogalmazásával: „én még tévedni se nagyon tudok, mert már láttam az Igazságot, láttam és tudom, hogy az emberek gyönyörűek és boldogok lehetnek, ha nem vesztik el azt a képességüket, hogy éljenek a földön. Én nem akarom és nem is tudom elhinni, hogy a rossz az emberek természetes állapota. [...] Az az alapvető: szeresd a többieket úgy, mint magadat. Ez a legfontosabb, sőt ez minden, egyéb jóformán nem is kell: akkor megtaláljuk a nyitját, hogyan kell rendbe hozni mindent.”⁷

---

⁶ Dosztojevszkij, F. M.: *Tanulmányok, vallomások*, Európa, Bp. 1985, 408. o.

⁷ Dosztojevszkij, F. M.: „Egy nevetséges ember álma”, in *Egy nevetséges ember álma*, Európa, Bp. 1980, 501-502. o.

Összevethetjük ezt a képet Hobbes, illetve Locke felfogásával. Hobbes-nál az állami közösséget megelőző természeti állapot nem valamilyen aranykor, nem a harmónia, ellenkezőleg: az állandó konfliktusok világa. Az ember élete a természeti állapotban magányos, szűkös, nyers és erőszakos, és főként rövid: ez a mindenki háborúja mindenki ellen. A Locke által konstruált természeti állapot korántsem olyan sivár és ijesztő, mint elődjéé. A feltételezett természeti állapot itt a tökéletes szabadság és a társadalmi egyenlőség állapota, amely azonban mégsem vezet anarchiához. Locke szerint az emberek eredendően szabadok, de ezt egy közös törvény alatti szabadságnak, nem pedig korlátlanságnak kell elképzelni. Itt mindenki tiszteletben tartja mások életét, tulajdonát és az övéhez hasonló jogait.

Dosztojevszkijnél ez a Locke-i eredeti aranykor ölt ismét testet, persze nála romantikus díszletben. Az *Egy nevetséges ember álmában* az emberiség történetét három szakaszra osztja: eredeti aranykor - ennek elvesztése - és visszatérése. Igaz ugyan, hogy egy álom tanúi vagyunk, de Dosztojevszkij bízott ennek az álomnak a megvalósíthatóságában. A romantika a vesztett illúziók

kora, káosz, mely hátra- és előrenéz. Dosztojevszkij hitt abban, hogy eltűnik a káosz és visszatér az aranykor, a harmónia.

Dosztojevszkij mélységesen tragikus paradoxona, hogy illúziója szerint az aranykor visszatérhet, mielőtt elveszett volna. Az új társadalom szabad közössége közvetlenül kialakulhat az ősi társadalom közösségeiből, vagy azok maradványaiból. Azonban le kell szögeznünk, hogy ehhez nem voltak meg azok az alapfeltételek (anyagi hatalmak, szabad egyének), melyek Dosztojevszkij álmához valóságos támaszt nyújthattak volna.

A Pétervár-Moszkva ellentéténél (amit kitágítottunk a város-falu antinómiájára) már utaltam arra, hogy Dosztojevszkij kapitalizmus-ellenes nézeteket vallott. Romantikus antikapitalizmusa összefügg a polgári társadalom-, a civilizáció- és a pénz-ellenességével is. Oroszországban az volt az alapvető kérdés, hogy a polgári társadalom kifejlődésének nyugati mintáján kívül van-e valamilyen egyéb, esetleg nem-kapitalista út? Pétervár Dosztojevszkij szemében a nyugati civilizáció sötét oldalát jelenítette meg, s szinte azonosította a kapitalizmussal. Jól ismerte a gazdagság és a nyomor

ellentétét, hiszen Európát bejárva megtapasztalta a kibontakozott szabad versenyos kapitalizmus világát. A *Téli jegyzetek* lapjain például London nyomornegyedei jelennek meg, a mérgezett víz és a füstös levegő. Ezekről akarta megkímélni Oroszországot.

Mégis, alapvetően más volt a viszonya Európához, mint a szlavofileknek, összehasonlíthatatlanul bonyolultabb és feszültebb. Elutasította ugyan a nyugati civilizációt, de nem tagadta meg Nyugat-Európa nagy kultúráját. Ezek azok a jelek, amelyek egyértelművé teszik, hogy Dosztojevszkij nem volt a szó hagyományos értelmében vett szlavofil. Felismerte és elfogadta a zapađnyikok általa is képviselhető eszméit, eklektikussága pedig szellemi magasabbrendűségéről árulkodik.

Felhasznált irodalom

- Dosztojevszkij, F. M.: „Egy nevetséges ember álma”, in *Egy nevetséges ember álma*, Európa, Bp. 1980, 477-503. o.
- Dosztojevszkij, F. M.: *A kamasz*, Magyar Helikon, Bp. 1971.
- Dosztojevszkij, F. M.: *A történelem utópikus értelmezése*, Osiris, Bp. 1998.
- Dosztojevszkij, F. M.: *Tanulmányok, vallomások*, Európa, Bp. 1985.
- Hegel, G. W. F.: *A jogfilozófia alapvonalai*, Akadémiai, Bp. 1971.
- Hobbes, Thomas: *Leviatán*, Magyar Helikon, Bp. 1970.
- Köves, Erzsébet: *Kelet és Nyugat*, Magvető, Bp. 1982.
- Lendvai, L. Ferenc: „Bűn és bűnhődés, avagy egy prófécia anatómiája”, in *Protestantizmus, forradalom, magyarság*, Akadémiai, Bp. 1986, 165-204. o.
- Locke, John: *Értekezés a polgári kormányzatról*, Gondolat, Bp. 1986.
- Lukács, György: „Dosztojevszkij”, in *Nagy orosz realisták. Kritikai realizmus*, Szikra, Bp. 1951, 141-159. o.
- Rousseau, Jean-Jacques: „A társadalmi szerződésről”, in *Értekezések és filozófiai levelek*, Magyar Helikon, Bp. 1978.
- Smith, Adam: *A nemzetek gazdagsága*, I. könyv, Közgazdasági- és Jogi Kiadó, Bp. 1992.
- Tönnies, Ferdinand: *Közösség és társadalom*, Gondolat, Bp. 1983.

JUHÁSZ GÁBOR
POLITIKAI ELŐKÉP?

Lázadó ifjú voltam. Hittem, mindent tudok, vagy amit nem, azt tudni amúgy sem érdemes. Vezetni születtem, nem vezetettnek lenni. Úgy tartottam, tanárain, oktatóim az egyetemen, pusztán több ismerettel rendelkeztek az általuk tanítottakról nálam, de ezt mindig igyekeztem – több-kevesebb sikerrel – kompenzálni.

Aztán egy jó barátom tanácsára felvettem egy szemináriumot Ferenczi László Professzornál.

- („ – Laci.
– Akkor, tanár úr?
– Laci.
– Esetleg Laci bácsi?
– Laci.
– Hát akkor Laci.”)

Furcsa kezdete egy barátságnak a 302-es bűnbarlangban, ahol a cigarettafüst homályán szerény hangon előadott csoda szűrődött át. Tudás, életszemlélet, gondolkodásmód és emberség. Éveken átgyűrűző baráti beszélgetésekben érő tanítás: barátságod mellé szemeket, a szemekhez látást, a látáshoz szemléletet adtál.

Ma már tudom mily sok mindent nem tudok, s azt is, hogy azokat tudni érdemes. Kívánom, sokáig tartson még a tanításom. Nem vagyok még készen.

Ez az írás Sánta Ferenc 1963-as regényével⁸ és az 1965-ös *Nácik*⁹ című novellával foglalkozó gondolati kísérlet. A *Nácik* eddigi elemzői inkább a paraszti valóságban megjelenő (valószínűleg életrajzi ihletésű) démonikussal, embertelennel kapcsolatban szerzett gyermeki tapasztalatot emelték ki.¹⁰ És Móriczi indíttatású, a *Barbárok*¹¹ élettapasztalatából táplálkozó műként aposztrofálták. Jómagam most egy más szempontú elemzés elvégzésére vállalkozom. A *Nácik* szereplőit két csoportra bontva vizsgálom. Először a két fegyveres viselkedését, mely vizsgálathoz Az ötödik pecsétet fogom használni, másodsor az öreget és a fiút – egyrészt mint elnyomottakat, másrészt mint allegorikus szereplőket – vizsgálom. Az elemzés mindkét vonulata politikai színezetű lesz.

Az ötödik pecsétet nem kívánom a morálitás, vagy az erkölcsi példázat irányából vizsgálni, csak a hatalom működésének az erőszak és félelem politikájának és pedagógiájának benne fellelhető példázatát fogom

---

⁸ Sánta Ferenc: *Az ötödik pecsét*. Budapest, Magvető Kiadó 1982.

⁹ Sánta Ferenc : *Nácik*. Budapest, Magvető Kiadó 1989.

¹⁰ Gondolok itt elsősorban Bata Imre *Képek és vonulatok* című 1973-as írásában megjelentekre

¹¹ Móricz Zsigmond: *Barbárok*. Budapest, Athenaeum 2000.

felhasználni. Ezért a regénynek mindössze a kilencedik fejezetét, és a tizedik fejezet elejét használok.

A kilencedik fejezetben Gyurica, Béla kollega, Király és Kovács „kihallgatása” zajlik. A fejezet törzsrészét mégsem ez adja (hiszen mindössze Kovács megveretését olvashatjuk egészében, a többiekről csak a fejezetzáró sorok tanúskodnak *„Így történt aztán, hogy sorban – a vendéglős, aztán Király és végül Gyurica – mihelyt beléptek a szobába Macák ütése alatt azonnal elvágódtak, és amíg ki nem kerültek a szobából, nem szűnt róluk az ütés.”*), hanem a „civilruhás” és a „szőke nyilas” hatalomról, erőszakról és pedagógiáról szóló beszélgetése, mely egyfajta államberendezkedési modellt vetít elénk.

A civilruhás először végignézi Kovács kihallgatását, csak azután magyarázza el a rendszer működését a szőke nyilasnak, aki a kihallgatást vezeti. A beszélgetés felvezetése a civilruhás gondolatiságának tanító jellegét hangsúlyozza ki. *„Nem először hallja tőlem és nem is utoljára. Szeretném, ha végre teljesen megértené, hogy miről van szó tulajdonképpen, és nem feledkezne meg arról, amit mondok...”* Ezzel a felvezetéssel nem csak az válik nyilvánvalóvá, hogy a szereplők esete nem egyedi

jelenség, de az is, hogy a nyilas hatalom teljes ideológiai felkészítésének szerkezetébe kapunk betekintést. És az a tény, hogy a tanítvány, a rendszer kiszolgálója a "szőke nyilas" értelmiségi (bölcész) csak az iszonyunkat fokozza.

Az ő tanítása nem a rendszer ellenségeiről szól, nem az aktív ellenállókkal való leszámolás módszertanát adja, hanem a hosszantartó diktatúra fenntartásának módszerét mondja el. a tanítás a társadalom egyszerű tagjairól, a kisemberekről szól. Azokról az emberekről, akik úgy gondolnak magukra, mint senkikre és semmikre. Az ő rendszerbe illesztésük a lényeg. Ennek elérésére pedig a legmegfelelőbb az erőszak alkalmazása. Akié a hatalom, az rendelkezik a legitim erőszak eszközével. De a diktatúra hosszú távú fenntartásához a legitim erőszakon túl kell lépni. Az erőszaknak a félelemkeltés eszközévé kell válnia. *„És féljen mindenki kint a világban, bűnös és ártatlan egyaránt!”*

Azonban önmagában még az erőszak öntörvényű alkalmazása, és a félelem fenntartása sem elegendő. A diktatúrának nincsen szüksége emberekre. a diktatúrának, a hatalomnak öntudat, önbecsülés nélküli bábokra van

szüksége. „*Maradt valami bennük az önérzetből... Tud ennél veszélyesebbet?*” „*Amíg önérzetüknek valamelyes nyoma akad bennük, amíg az önbecsülésnek a szikrája él — addig kevés a rettegés, és kevés a félelem! Addig hiába veri a szívükbe, a lelkük közepébe, a csontjaikba, a koponyáik tekervényeibe a félelmet!*”

Ez tehát e pedagógia lényege. A hatalom a miénk, erőszakot tehetünk, ez félelmet kelt, de ez nem elég, meg kell utáltatni önmagukat önmaguk előtt.

A Nácikban megjelenő két fegyveres már a létrejött diktatúra katonái. Megjelenésük, viselkedésük, és leginkább a velük szembeni viselkedés a civilruhás világképének bekövetkeztét mutatja meg. A Nácik két fegyveresének már nincs szüksége az erőszak önkényes alkalmazására. A rendszer önfenntartóvá vált. Ők már nem verik meg, nem ölik meg sem az öreget, sem a gyereket, csak szívják a cigarettájukat csendben és hatalmuk teljes tudatában.

Az áldozatok, a kisemberek változnak meg az ötödik pecsét és a Nácik közötti időszakban. Az ötödik pecsét asztalosmestere, vendéglőse, könyvügynöke és órása még emberek a hatalom árnyékában. Van nevük, vannak

gondolataik és van akaratuk a döntések meghozatalára. Személyiséggel rendelkeznek.

Király a hitetlenkedése közepette mondja ki az ötödik pecsétben a diktatúra végső célját, mely a Nácikban már a valóság: *„Ez nem az emberek világa!... Nem vagyunk emberek.”*

Az ötödik pecsétben még csak a hatalom, és annak birtokosai személytelenek: a „civilruhás”, a „szőke nyilas”, míg a Nácikban már a hatalmat megtestesítő két katonán kívül az „öreg” és a „fiú” is személytelenné váltak.

Az elidegenedés és a félelem példája a Nácik két kisembere. Olyanok, akik gépiesen teszik a dolgukat. Nem többet, és nem kevesebbet, amíg nem szólítják őket, nem kérdeznek tőlük. S amikor kérdést intéznek hozzájuk a válaszaik akkor is a legtömörebbek, mi több, a kérdések majdnem szószerinti megismétléseiben merülnek ki. Nyelvi eszköztáruk elszegényedik, a félelem jele az is, hogy nem mernek egyetlen szóval sem többet mondani, mint ami feltétlenül szükséges, a kommunikációt a lehető legrövidebbre redukálják, nehogy bajba kerüljenek egy rosszul megfogalmazott gondolat, egy rossz helyen elejtett szó miatt.

- „ - *Láttál valakit?*
- *Nem láttam senkit.*
- *Azt kérdeztük: láttál-e embert errefelé?!*
- *Nem láttam embert errefelé!”*

A hatalommal szembeni teljes behódolás azonban a nevek hiányán és a verbális megnyilatkozásokon túl, a szereplők magatartásából is leszűrhető. Amidőn szólnak hozzájuk, mind az öreg, mind a fiú, késlekedés nélkül cselekszik, hagy abba mindent és fordul a hatalom jelen lévő szolgálói felé teljes alázattal.

„A pásztor éppen ütésre emelte a fejszét, de nem sújtott le vele, hanem gyorsan letette maga elé a földre, lekapta a fejéről a kalapját, megfordult, és úgy, földetlen fővel meghajolt egészen mélyen, amennyire csak tudott...”

Míg az ötödik pecsétben mind Kovács, mind a vendéglős még védekezni próbáltak, Kovács szóban, Béla kollega fizikálisan, addig a nácik két szereplője már a teljes behódolás állapotában van. Még a tekintetüket sem emelik a fegyveresekre.

A hatalom teljességének a bemutatása az azt gyakorlók által mindkét műben megjelenik abban a formában, miszerint a hatalom birtokosainak nem csupán

az emberek felett, de az objektív valóság felett is uralmuk van.

Kovács kihallgatásán a szőke nyilas a következőket mondja:

„Erőltessd meg a koponyádat, és próbáld megjegyezni, hogy te közönséges lator vagy, a feleséged pedig egy mocskos kurva, aki végigstrichelte a fél várost, mielőtt a te ringyód lett”

Ez azonban meg sem közelíti azt a megtestesült hatalmat mellyel élve a Nácik egyik fegyverese a kutyát kecskévé, a kecskét pedig *„Olyan közepes nagyságú, sem kicsi, sem nagy kutyává”* „teszi”.

Az embert emberré pedig legalább annyira teszi az önálló akarat, a mérlegelési és döntésképeség, valamint az ezek alapján való cselekvés, mint a beszéd készsége. Emberségüket az ötödik pecsét szereplői is elveszítették, (Gyurica a hatalomnak való behódolással, a többiek pedig az életükkel együtt) de igazán kifejező a Nácik többször elismételt fő gondolata:

„-Láttál erre embereket?

- Nem láttam erre embereket!”

Az emberiség ugyanis a diktatúrában elveszíti emberségét. Nem hazudott tehát sem az öreg, sem a fiú a Nácikban. Ha úgy tekintjük nem is láthattak embereket.

Sánta Nácik című novellája azonban egy másik politikai áthallásnak is teret enged. A novella az Új Írás 1965 1. számában jelent meg, mely 64 végi-65 eleji megírást feltételez. Ez azonban mindössze az allegorikus értelmezés szempontjából fontos.

A Novella ugyanis a következőképpen kezdődik:

„A pásztor — eléggé öreg ember volt már, talán hatvan-hatvanöt esztendő — fát vágott egy széles, magas tuskón. Mellette egy nyolc-kilenc év körüli fiú szedte össze a fadarabokat.”

A hatvan-hatvanöt esztendő öregről biztosan tudhatjuk tehát, hogy a XX. század szülötte, és azt is, hogy túlélte mindkét világégést, valamint jó néhány diktatúrát is. Akár magával a XX. századdal is azonosíthatnánk. s ez az öreg nevel egy nyolc-kilenc év körüli (mint később kiderül nyolc éves) fiút a fenyegető, embertelen elnyomó hatalom árnyékában engedelmességre, egy fiút, aki akár 1956 végén is születhetett.

A novella címe ugyan nácik, de ezen kívül semmi nem utal a náci diktatúrára. A diktatúrák természetéből fakad, hogy a kisember szintjén, a működés szempontjából teljesen mindegy, hogy milyen ideológia mentén történik az elnyomás. A fegyveresek a náci diktatúrában éppúgy elnyomók, mint a szovjet diktatúrában.

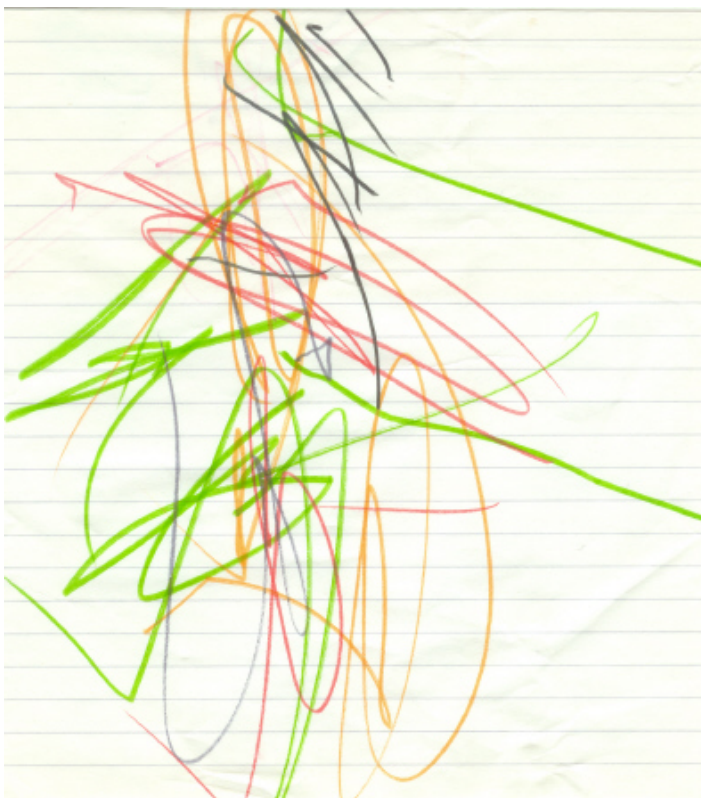
Ez az előadás egy olyan konferencián hangozott el, melyhez mindkettőnknek jó sok köze volt, s melyen – ez egyszer – te nem jelentél meg!

Ezt a konferenciasorozatot a mi barátságunk hozta létre, és remélem, őrizni fogja – még nagyon sokkal az után is, hogy mi már nem leszünk, – kettőnk barátságát!

Végezetül pedig álljon itt kisfiam, Máté, ajándéka. Mivel írni még nem tud, így csak egy rajzot küldhet neked, de azt annál nagyobb szertettel:

JUHÁSZ MÁTÉ

RAJZ

LENGYEL ATTILA
SZALONKÉPTELEN KIFEJEZÉSEK GYURCSÁNY FERENC
„ÖSZÖDI BESZÉDÉBEN” ÉS MEGJELENÉSÜK A NÉMET
NYELVŰ SAJTÓBAN

1. Bevezetés

Ha a harmadik magyar köztársaság hatodik miniszterelnöke holnap leköszönne hivatalából, három cselekedetének köszönhetően akkor is biztosra vehetjük, hogy a jövő politikatörténeti tankönyvei meg fognak emlékezni róla. Ezek:

1. Ő az újkori (pontosabban a második világháború utáni) magyar köztársaság első újraválasztott miniszterelnöke.

2. Az ő nevéhez fűződik a harmadik magyar köztársaság egyelőre még csak körvonalazódó 2. megszorító csomagja.

3. Ő az a miniszterelnök, aki egy (igaz, nem a széles nyilvánosságnak szánt) beszédében a véletlen nyelvbottlásnak nem nevezhető módon és gyakorisággal használt olyan kifejezéseket, amelyeket nyomdafestéket nem tűrőként szokás emlegetni, miközben – szintén példa nélküli módon – beismerte, hogy saját maga, a pártja és

(szélesebb értelemben) az egész rendszerváltás utáni politikai elit politikája hazugságokon alapul.

A média (jelen esetben a külföldi média) ingerküszöbét többé-kevésbé ismerve talán nem meglepő, hogy Gyurcsány ez utóbbi cselekedete volt az, amely nyomán a külföldi sajtó a szokásos külpolitikai híradások esetében megszokott mérsékelt figyelmet jelentősen meghaladó érdeklődéssel fordult a magyarországi történések felé. A hónapokkal korábban, egy zárt frakcióülésen elhangzó, tartalmi és formai újdonságokat felvonultató beszédre, valamint a nyilvánosságra kerülését követően fellépő tiltakozási hullámról a német nyelvű sajtó is a szokásosnál nagyobb részletességgel számolt be, többé-kevésbé idézve az egy miniszterelnök szájából meglehetősen szokatlanul hangzó kifejezéseket is.

Hogyan oldották meg ezek a tudósítások a gyakran vulgáris kifejezések németre fordítását? Mennyire sikerült visszaadni a magyar nyelv ezen a területen is megmutatkozó változatosságát, sokszínűségét? Mennyire működött az öncenzúra az újságírókban ill. a fordítókban? Ezekre a kérdésekre próbál választ találni ez a tanulmány, amikor megkísérli összehasonlítani az

„öszödi beszéd” néven elhíresült szöveg nyilvánosságra kerülését (2006. szeptember 17.) követően a német nyelvű nyomtatott és elektronikus sajtóban megjelent tudósítások egy kicsiny (de az összehasonlítás elvégzésére talán alkalmas) szeletét.

2. Szalonképtelen kifejezések a forrásnyelvi szövegben

Az eredeti, magyar nyelvű szövegben (amelyet az index.hu hírportál által közzétett formátumban vettem át) összesen 37 olyan többé-kevésbé szalonképtelen kifejezést találtam, amelyet érdemesnek tűnt közelebbről is megvizsgálni. (A 37 kifejezést táblázatba rendezve lásd a 2. sz. mellékletben.)

Ezen szófordulatok egy része kifejezetten vulgáris, mint például a híres-hírhedt „elkúrtuk”, a „kib...ott sok”, vagy a kétszer is előforduló „bassza meg”, más részük már teret nyert a hétköznapi beszédben, mint a „rohadtul kell csinálnunk”, a többször is felbukkanó „francba”, vagy az „idióták vagyunk”, és olyan is található az általam kiválasztott 37 kifejezés között, amely némileg idegenül hat a többi kifejezés mellett (például a szintén sokat idézett „böszmeség”, a mesterkélt hangzó „Hű, a hétszázát neki!” vagy az „áldjon meg a jó Isten”, amely

eredetileg nem káromkodás, hanem éppen hogy jókívánság volt, ám a „Sanyikám, normális vagy te?” felvezetés után sokkal inkább negatív konnotációval bír, mint pozitívval.

A kifejezések között 3 olyan is akadt, amely a fordítások zömében előfordul („elkúrtuk”, „böszmeség”, ill. „a szarból visszahoztuk”), és 9 olyan, amelyik a vizsgált német nyelvű tudósítások közül egyetlen egyben sem bukkan fel. (Ezek a forrásnyelvi szövegben való felbukkanásuk sorrendjében a következők: „húzzatok már a p...ba ezzel”, „rohadtul kell csinálnunk”, „Hű. a hétszázát neki!”, „áldjon meg a jó Isten”, „bassza meg”, „kurva sok bort”, ismét „bassza meg”, ismét „a hétszázát neki” és végül „Egy francot!”.) Mindez természetesen magyarázható azzal, hogy az előbbi 3 kifejezés a szöveg legfontosabb, a tudósítások által szinte kivétel nélkül idézett részében található, míg utóbbiak szövegkörnyezetét a külföldi tudósítások szerzői kevésbé relevánsnak találták.

Megjegyzésre érdemesnek tartom, hogy a forrásnyelvi szöveg korábban már idézett egyik kifejezése sem váltott ki akkora felháborodást, mint a Magyarország vonatkozásában jelzőként használt

„kurva” illetve „nyüves” melléknevek. No nem mintha a hétköznapi beszédben nem lehetne időnként hallani ezeket a jelzős szerkezeteket, de politikus, és legfőképpen az ország elsőszámú vezetője szájából még akkor is finoman szólva szokatlan, ha az ember figyelembe veszi azt a felfokozott idegállapotot, felindultságot, amely a miniszterelnököt a beszéde elmondása időpontjában jellemezte.

3. Szalonképtelen kifejezések a célnyelvi szövegekben

A bevezetésben említett, a német nyelvű nyomtatott és elektronikus sajtóban megjelent tudósítások általam vizsgált szeptet 2 nyomtatott, 2 elektronikus és 9 nyomtatásban is megjelenő (de az anyaggyűjtés során elektronikus formában beszerzett) szöveg alkotja, melyből 7 németországi, 3 osztrák, 1 svájci, 2 pedig Magyarországon megjelenő (de német nyelvű) sajtóorgánumban látott napvilágot. (Itt jegyezném meg, hogy a 7 németországi és 3 osztrák sajtóorgánumban tulajdonképpen csak 6 ill. 2, ugyanis mindkét csoportban található egy-egy olyan szerkesztőség, amelynek két cikkét is feldolgoztam (Frankfurter Allgemeine Zeitung ill. Kurier)). Azt is itt szeretném leszögezni, hogy a

mintavétel során egyáltalán nem törekedtem a politikai kiegyensúlyozottságra. Az összesen 13 cikket a könnyebb beazonosíthatóság kedvéért sorszámoztam, ezek felsorolása ill. sorszáma az 1. sz. mellékletben található.

A szövegek között akad, amely csak a beszéd néhány kulcsmondatát tartalmazza (például: 1., 2., 4., 5., 6., 7., 10., 11. sz. szöveg), de olyan is található, mely a Gyurcsány-beszéd csaknem felét felöleli (például: 8. és 9. sz. tudósítás). Megemlítendő, hogy (mintegy 13+1. találatként) egy olyan magyar nyelvű szöveget is sikerült találni, amely a 168 óra c. hetilapban megjelent publicisztika keretén belül vet fel néhány érdekes fordítástechnikai problémát ill. megoldást, ezt azonban – lévén magyar nyelvű – a kifejezések vizsgálatakor figyelmen kívül hagytam.

A tudósításokról egységesen elmondható, hogy szerzőik nem bizonyultak prűdnek, vagyis ha egy mondatot idéztek Gyurcsánytól, akkor az esetleg benne található kevésbé szalonképes kifejezést sem hagyták ki, legfeljebb a fordítás során finomítottak azon. (Ilyesmi figyelhető meg például az „elkúrtuk”, az „a szarból

visszahoztuk”, az „egymással szarakodjunk”, de leginkább a „ránk fog omlani a francba” kifejezésnél.) Ezzel szemben viszont az is előfordult, hogy a szerző szövegösszefüggés nélkül, mintegy „l’art pour l’art” idézte Gyurcsány valamelyik káromkodását, példa erre a 10. sz. szöveg „wir Arschlöcher zueinander sind” idézete.

Érdekes jelenség, hogy a Budapester Zeitung (11. sz. tudósítás) által lehozott szövegben a „verdammt” (átkozott) szót a tudósítás szerzője egy kivétellel mindig nyomtatott nagybetűvel szedve alkalmazta. Ez az egy kivétel a „verdammt noch mal” állandósult szókapcsolat, amely egyébként az eredeti szövegben nem található meg ott, ahol a fordító szerepeltette.

3.1. Egyes forrásnyelvi és célnyelvi szövegrészek összevetése

Miután jelen tanulmánynak a német nyelvű tudósításokban található fordítói megoldások összegyűjtése és közzététele mellett a különböző célnyelvi variációk legalább érintőleges összehasonlítása is célja, az alábbiakban a kiválasztott 37 kifejezés közül azok célnyelvi megjelenését szeretném összevetni,

melyek a vizsgált német nyelvű szövegek közül legalább kettőben szerepelnek.

3.1.1. „elkúrtuk” (2)

A kifejezés a német nyelvű tudósításokban alapvetően kétféleképpen fordul elő: az eredeti szöveghez hűen alárendelt mellékmondati szórendben és főmondatként. A mellékmondatok kivétel nélkül magyarázó „weil” (mert) kötőszóval kezdődnek, majd pusztán a múlt idejű alakban szerepeltetett igében térnek el. A felmerült 4 variációból a „versaut” (elszúrtuk), „verbockt” (elrontottuk, elbaltáztuk) és „vermasselt” (eltoltuk, elpackáztuk) kifejezések a magyar szövegben használnál egyértelműen szalonképesebbek, míg a „verschissen” (elszartuk) már közelít az „elkúrtuk” durvaságához, de – tekintetbe véve azt, hogy a német nyelvben sokkal gyakoribb, mint a magyarban az „elkúrtuk” ige – mégsem olyan sokkoló. A főmondati variációkban szintén előfordul a „versaut” és a „verbockt”, amit a szintén viszonylag hétköznapi „Mist gebaut” (ezt magyarra leginkább az „elszartuk” szóval lehetne fordítani) állandósult szókapcsolat színesít.

3.1.2. „böszmeség” (3)

A kifejezés hallatán jelen tanulmány szerzője már-már szégyellni kezdte magát, míg Dalos György a 168 óra c. közéleti hetilap XVIII. évfolyam 40. számában található írása¹² meg nem nyugtatta: Dalos szerint a szó tájnyelvi eredetű, így vélhetően ezzel magyarázható, hogy jelen tanulmány szerzője korábban még nem találkozott vele. Vélhetően nála gyakrabban forgatják az etimológiai szótárakat az „öszödi beszéd” németre fordítói, akik számos, többé-kevésbé eltérő megoldást találtak, ezek többnyire a „Scheisse bauen” (ez a kifejezés főnévvel nehezen fordítható magyarra, a jelentése leginkább az „elszarni” igével adható vissza), „Dummheiten begehen/machen” (butaságot csinál), „Blödheit/Blödsinn machen” (hülyeséget csinál), „Unfug

---

¹² „A „böszmeségbe” viszont kivétel nélkül minden orgánus belebotlott: „Stupidität”, „Blödsinn”, Dummheit – kísérleteztek kétségbeesetten, ámde ami a szó különleges ízét, hangulatát illeti, hiábavalóan. A „böszmeség” magyarul is alig létezik, a nagyszerű Ballagi Mór gyűjteményébe illő tájnyelvi lelemény, olyasmi, mint a cámoly, capbör, ceklye, celecula, celleng – esküszöm, megannyi értelmes szó.” (Lásd: 168 óra, 2006. október 5.) Itt szeretném megjegyezni, hogy Dalos György cikkében a „böszmeség” kapcsán szerepel a „Stupidität” szó is, én azonban az általam feldolgozott 13 célnyelvi szöveg egyikében sem találtam meg ezt a főnevet, ami tovább erősíti azt a feltevésem, hogy – minden igyekezetem ellenére – az általam feldolgozott tudósítások nem ölelik fel a témában megjelent német nyelvű írások teljes körét.

treiben” (ostobaságot követ el) szófordulatok variációi, leszámítva a „[kein Land] hat sich erlaubt, das zu tun, was wir getan haben” ([egy ország] sem engedte meg magának azt, amit mi csináltunk) szöveget, ami leginkább az eredeti kifejezés körülírásának számít. Végül csak annyit jegyeznék meg, hogy – valószínűleg éppen eredetiségének köszönhetően – az általam vizsgáltak közül ez volt az a szófordulat, amelyik a legtöbb tudósításban szerepelt (a 13-ból 11-ben).

3.1.3. „a szarból visszahoztuk” (4)

A célnyelvi szövegek többsége ennél a kifejezésnél nem távolodott el a magyar eredetiben is szereplő főnévtől, csupán az „aus dem Nichts gerettet h.” (ami leginkább a „megmentettük a semmiből” szavakkal fordítható magyarra), valamint a még ennél is körülményesebb „uns am eigenen Schopf aus dem Sumpf gezogen h.” (a saját üstökünknel fogva kirántottuk magunkat a mocsárból) szövegű megoldások kerültek el a „szar” szó német megfelelőjének használatát. Azok az újságírók ill. fordítók, akik kevésbé finomkodtak ezen a ponton, többnyire az elterjedtebb „Scheisse” főnevet használták, így pusztán egy olyan szöveget találtam,

amelyben itt az ugyanezen főnév egy fokkal szalonképesebb megfelelője (a „Dreck”) áll. A célnyelvi szövegekben ezen a ponton használt igék jelentése többnyire teljesen megfelel a „visszahozni” igéjének.

3.1.4. „teszetoszáskodni” (6)

Ez a kifejezés az első azok közül, amelyek csak a két legrészletesebb tudósításban (a Pester Lloyd (10. sz. szöveg) ill. a Budapester Zeitung (11. sz. szöveg) beszámolójában) fordulnak elő. A „herumrühren” és a „rumtrödeln” egyaránt nagyjából annyit tesz, hogy (el)piszmogni, babrálni, teketóriázni, a német és a magyar változatok tehát jelentésükben és stílusukban is nagyjából megfelelnek egymásnak.

3.1.5. „kib...ott sok elemzést” (7)

A kifejezés érdekessége, hogy az „öszödi beszéd” lejegyzője valamilyen okból úgy döntött, hogy részleges cenzúrárt gyakorolva kipontozza annak egy részét. Ez már csak azért is furcsa, mert ugyanez az ige (igaz, igekötő nélkül és felszólító módban) később mégis szerepel a forrásnyelvi szövegben, még hozzá többször is. Ami a fordításokat illeti, a Pester Lloyd újságírója a

„beschissen” (ami leginkább „szarosnak” fordítható) jelzőt alkalmazta, míg a Budapester Zeitung érdekes megoldást választva kibővítette az eredeti szöveget, és egy másik, egy fokkal elfogadottabb melléknevet használva a leginkább az „átkozottul sokáig gondolkodni és elemzéseket készíteni” tükörfordítással visszaadható szöveg mellett döntött.

3.1.6. „egymással szarakodjunk” (10)

A kifejezés öt tudósításban is olvasható németül, ezek közül kettő esetében a forrásnyelvi szöveg alapján legkézenfekvőbb „herumscheissen” (szarakodik) igét használta a szerző. Az „uns gegenseitig beschimpfen” (egymást szidjuk, egymással veszekedjük) és a „uns gegenseitig eins auszuwischen” (kitoljunk egymással) sokkal szalonképesebb, mint az eredeti kifejezés, míg az ötödik, a „wir Arschlöcher zueinander sind” leginkább a „seggfejek vagyunk egymáshoz” fordulattal fordítható.

3.1.7. „ebben a kurva országban” (11)

Ez a kifejezés a 3.1.5. pontban tárgyalthoz hasonlóan csak a két magyarországi német nyelvű újság tudósításában bukkan fel, még hozzá szóról szóra

ugyanúgy: a „kurva” melléknév helyén a „verdammt” (átkozott) melléknevet alkalmazva jelzőként, ami által a célnyelvi szövegekben tompul a jelzős szerkezet élessége.

3.1.8. „nem kell beszarni” (12)

A Pester Lloyd és a Budapester Zeitung megoldása itt is hasonló, azzal a lényeges különbséggel, hogy a (10. sz. szöveg) a „Scheisse” (szar) szóból levezethető „Schiss haben” szerkezetet használja, mely ilyen szövegkörnyezetben leginkább csak az argóban fordul elő és nagyjából a „betojni” igével fordítható, míg a (11. sz. szöveg) az „Angst haben” (félelem) szót. A jelentés tehát ugyanaz, a stílus azonban messze nem.

3.1.9. „nem szarakodtak” (18)

A két magyarországi lap megoldása itt is csak a választott ige jelentése (illetve vonzata) tekintetében tér el egymástól, abban viszont megegyezik, hogy mindkettő szalonképesebb az eredetnél. Míg ugyanis a Pester Lloyd által használt igét leginkább „nem azon totójtak”-ként tudnánk lefordítani, a Budapester

Zeitung verziója magyarra visszafordítva „nem azzal idéetlenkedtek” lehetne.

3.1.10. ez a kurva ország (19)

Noha ez a szófordulat a 3.1.7. pontban már tárgyalta kifejezés ragozott alakja, a Budapester Zeitunggal szemben a Pester Lloyd nem ugyanazt a megoldást alkalmazta, hanem a „Scheissland” összetett szót vette elő, amely a „Scheisse” (szar) és a „Land” (ország) szavakból áll, és magyarra leginkább „ez a szar ország”-ként fordítható vissza.

3.1.11. „ránk fog omlani a francba” (24)

A négy újság megoldásai között két hasonlóság is van: mindegyik az „auf den Kopf fallen” (a fejére omlik/esik) kifejezést alkalmazta, és a fordításkor mindegyik elhagyta a nyomatékosító „a francba” szövegrészt, így az már nem került bele a célnyelvi szövegekbe.

3.1.12. „ezt a kurva országot” (27)

Ebben a pontban ugyanazt lehetne elmondani, mint ami a 3.1.7. pont kapcsán feljebb már olvasható, így ennek megismétlése szükségtelen.

3.1.13. „egy lószart, mama“ (30)

Ha van olyan fordulata az „öszödi beszédnek”, amelynek jó esélye van arra, hogy szállóigévé váljon, akkor az ez, természetesen az „...elkúrtuk. Nem kicsit, nagyon.” és a „...hazudtunk reggel, éjjel meg este.” mondatok mellett. Ezt a kifejezést is a két magyarországi lap vette csak át, a Pester Lloyd egyszerűen németre fordította azt, a Budapesti Zeitung azonban a némiképp németesebb „Scheiße Mama, nee.” változatot alkalmazva. Érdekesség, hogy míg a lap a beszélt nyelvben elég gyakori „nee” szócska alkalmazásával külön tagadással is nyomatékosít, addig a németben kevésbé használatos „Mama” főnevet választja a „Mutti” helyett.

3.1.14. „kurva jól meg lehet élni” (32)

A három változat között lényeges különbség csak a „super” illetve a „verdammt gut” melléknevek

használatában van, előbbi teljesen elfogadott, utóbbi összességében szintén elfogadott, ám az „átkozott” szó már közelebb van a szalonképesség határához. Mint az korábban is már megfigyelhető volt, a „kurva” melléknevet itt is az „átkozott” váltotta fel a németben.

3.1.15. „faszkodás” (34)

Az itt alkalmazott megoldások közül egyiknek sincs köze a magyar verzióban megbúvó testrészhez, annál inkább egy másikhoz: az „Arschlöcher” többes számú főnévben és a „verarschen” igében ugyanis egyaránt az „Arsch” (segg, fenék) szó található, az „Arschloch” szó pedig egyenesen „segglyukat” jelent. A német szövegek szerint nem az egymás közötti „faszkodás” az oka a valószínűsített népszerűségvesztésnek, hanem az, hogy (sorrendben:) „seggfejek...” (tükörfordításban: segglyukak) „...vagyunk”, „seggfejek vagyunk egymáshoz”, „kölcsonösen szidjuk egymást”, „kölcsonösen átverjük egymást”, „egymással idéetlenkedünk”.

4. Összegzés

A forrásnyelvi és a célnyelvi szövegrészek fenti összehasonlításából is kiderül, hogy a tudósítások többnyire szépítgetés, öncenzúra nélkül vették át a forrásnyelvi szöveg gyakran vulgáris szófordulatait, bár számos példa található azért a finomításra is. A német nyelvű tudósítások nem tendenciózusak, vagyis nem válogatják ki a botrányos vagy annak vélt szövegrészeket, többnyire csak akkor veszik át azokat, ha a szöveggörnyezetük olyan információt tartalmaz, amelyet az újságíró fontosnak ítél – bár erre is akadt ellenpélda.

A magyar nyelv köztudottan igen nagy változatosságot mutat a különböző káromkodások területén. Bár az általam vizsgált 37 kifejezésnek csak egy része sorolható be a káromkodások csoportjába, a célnyelvi kifejezések csak annak köszönhetően tűnnek változatosnak, hogy a forrásnyelvi szövegben található szalonképtelen kifejezéseket az újságírók/fordítók gyakran szalonképesebbé tették. Feltűnő, hogy a célnyelvi kifejezések jelentős hányada a „verdammt” és a „Scheisse” szavak valamilyen ragozott, képzett változata.

5. Utószó-féle

Jelen tanulmány vége felé közeledve bizonyára Ön is feltette már magának a kérdést, Kedves Olvasó, hogy hogyan is kerül egy ilyen rendhagyónak is nevezhető tanulmány egy irodalomtudós professzor 70. születésnapjára készült kötetbe. Nos, ez a professzor, az én kedves Laci barátom volt a témavezetőm a PhD-tanulmányaim során, akit – amikor felkértem őt a témavezetésre – két témajavaslattal kerestem fel. Az első, a „tiltott gyümölcs” mivoltából fakadóan is izgalmasabbnak ígérkező témajavaslatom a hazánkban a 90-es években megjelent „Mein Kampf” fordítások összehasonlító elemzésére vonatkozott, a második pedig kedvenc drámaíróm, Friedrich Dürrenmatt drámáiban található társadalomkritikai aspektusok vizsgálatát célozta. Amikor megkérdeztem kedvenc professzoromat, hogy melyik témával pályázzak, ő azt felelte, hogy a Dürrenmatt-témával, a Mein Kampf-os témát pedig írjam meg „csak úgy, mellékesen”. Nos, ezzel a munkával sajnos továbbra is adós vagyok, de – mintegy cserébe – „csak úgy, mellékesen” megírtam ezt a (számomra a másik kettőhöz hasonlóan inspiráló hatású, ám a Mein

Kampf-fal analóg módon szalonképtelen témával foglalkozó) tanulmányt.¹³ Egyben ország-világ előtt ünnepélyesen ígérem, hogy kedvenc professzorom 75. születésnapjára készülő kötetbe már a fenti témák egyikéről fogok tanulmányt írni – „csak úgy, mellékesen”, vagy talán mégsem annyira mellékesen.

---

¹³ Itt szeretném megragadni az alkalmat arra, hogy megköszönjem dr. Dobos Csillának (ill. számomra ismeretlen hallgatójának) az ötletadást, és dr. Fazekas Csabának a szövegek felkutatásában nyújtott segítségét.

Felhasznált irodalom:

DALOS, GYÖRGY: *Fordítási gondok*, In: 168 óra, 2006. október 5.

SCHANDL, FRANZ: *Das tut weh, das tut gut!* In: Freitag 39, 2006. szeptember 29., 1. old.

Zum Ausschneiden für alle Politiker..., In: Bild, 2006. szeptember 20.,

Auszüge aus der Gyurcsány-Rede in Balatonöszöd, Mai 2006 Forrás:

<http://www.budapester.hu/index.php?art=2184> (2006. október 8.)

Gyurcsány felszólalása szó szerint Forrás:

<http://index.hu/politika/belfold/szoveg3928/> (2006. szeptember 28.)

Im Wortlaut: Auszüge aus der umstrittenen Rede Forrás:

<http://de.news.yahoo.com/19092006/3/wortlaut-auszuege-umstrittenen-rede.html> (2006. október 8.)

Im Wortlaut "Wir haben es verschissen". Auszüge aus der Rede von Premier Ferenc Gyurcsany. Forrás:

<http://kurier.at/nachrichten/ausland/29258.php?from/nachrichten/ausland/29262>(2006. szeptember 28.)

„Persona non grata der ungarischen Politik“ Forrás:

<http://www.faz.net/s/RubDDBDABB9457A437BAA85A49C26FB23A0/Doc~EDC30A9C7352749D18674E1C46BE5542C~ATpl~Ecommon~Scontent.html> (2006. szeptember 28.)

Regierungschef erklärt: „Wir haben in den letzten Jahren nur gelogen“ Forrás:

<http://www.welt.de/data/2006/09/18/1041544.html>(2006. szeptember 28.)

Skandal-Rede „Wir haben das Volk belogen“ Forrás:

<http://www.sueddeutsche.de/ausland/artikel/377/86291/> (2006. október 8.)

Skandal um Ungarns Regierungschef Forrás:
<http://www.nzz.ch/2006/09/19/al/articleEHMH6.html>(2006. szeptember 28.)
„*Weil wir es versaut haben...*“ Forrás:
http://www.pestertloyd.net/Archiv/2006_38/0638rede/0638rede.html (2006. október 8.)
„*Weil wir's verschissen haben*“ Gyurcsanys Rede in Ausschnitten. Forrás: http://news.orf.at/060918-4025/?href=http%3A%2F%2Fnews.orf.at%2F060918-4025%2F4026txt_story.html (2006. október 8.)
„*Wir haben bis zuletzt gelogen*“ Forrás:
<http://kurier.at/nachrichten/ausland/29257.php?from/nachrichten/ausland/29262> (2006. szeptember 28.)
„*Wir haben gelogen*“ Forrás:
<http://www.faz.net/s/RubDDBDABB9457A437BAA85A49C26FB23A0/Doc~EBDD57637821A4FD88DD465FA3426387C~ATpl~Ecommon~Scontent.html> (2006. szeptember 28.)

A 13 feldolgozott sajtótermék számozása a 2. számú mellékletben:

1. Neue Zürcher Zeitung (*Skandal um Ungarns Regierungschef*)
2. Die Welt (*Regierungschef erklärt: „Wir haben in den letzten Jahren nur gelogen“*)
3. Frankfurter Allgemeine Zeitung (*„Wir haben gelogen“*)
4. Frankfurter Allgemeine Zeitung (*„Persona non grata der ungarischen Politik“*)
5. Kurier (*Im Wortlaut "Wir haben es verschissen". Auszüge aus der Rede von Premier Ferenc Gyurcsany.*)
6. Kurier (*„Wir haben bis zuletzt gelogen“*)
7. News.orf.at (*„Weil wir's verschissen haben“ Gyurcsanys Rede in Ausschnitten*)
8. Yahoo! Nachrichten (*Im Wortlaut: Auszüge aus der umstrittenen Rede*)
9. Süddeutsche Zeitung (*Skandal-Rede „Wir haben das Volk belogen“*)
10. Pester Lloyd (*„Weil wir es versaut haben...“*)
11. Budapester Zeitung (*Auszüge aus der Gyurcsány-Rede in Balatonöszöd, Mai 2006*)
12. Freitag 39 (*Das tut weh, das tut gut!*)
13. Bild (*Zum Ausschneiden für alle Politiker...*)

	1 húzzatok már a p...ba ezzel	2 elkúrtuk	3 böszmeség
1.	nincs megemlítve	Wir haben es versaut.	derartige Scheisse gebaut
2.	nincs megemlítve	Wir haben es verbockt.	solche Dummheiten begangen
3.	nincs megemlítve	...weil wir es verschissen haben.	so eine Blödheit ... gemacht
4.	nincs megemlítve	...weil wir es versaut haben.	so stupide gehandelt hat

2. sz. melléklet

5.	nincs megemlítve	...weil wir es verschissen haben.	so eine Blödheit ... gemacht
6.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	so stupide gehandelt hätte*
7.	nincs megemlítve	...weil wir es verschissen haben.	so eine Blödheit ... gemacht
8.	nincs megemlítve	...weil wir es verbockt haben.	einen solchen Blödsinn ... gemacht
9.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
10.	nincs megemlítve	...weil wir es versaut haben.	so einen Unfug getrieben
11.	nincs megemlítve	...weil wir es vermasselt haben.	hat sich erlaubt, das zu tun, was wir getan haben
12.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
13.	nincs megemlítve	Wir haben Mist gebaut.	ähnliche Dummheiten gemacht

* A kifejezés nem idézet, hanem az újságíró függőbeszédbe tett tudósítása.

	4 a szarból visszahoztuk	5 rohadtul kell csinálnunk	6 teszetoszászkodni
1.	aus dem Nichts gerettet h.	nincs megemlítve	nincs megemlítve
2.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
3.	aus der Scheisse gefahren h.	nincs megemlítve	nincs megemlítve
4.	aus dem Dreck zurückholten	nincs megemlítve	nincs megemlítve
5.	aus der Scheisse gefahren h.	nincs megemlítve	nincs megemlítve
6.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
7.	aus der Scheisse gefahren h.	nincs megemlítve	nincs megemlítve
8.	aus der Scheisse zurückgeholt h.	nincs megemlítve	nincs megemlítve
9.	aus der Scheisse zu ziehen	nincs megemlítve	nincs megemlítve
10.	aus der Scheisse wieder hochbringen	nincs megemlítve	herumrühren
11.	aus der Scheisse gezogen h.	nincs megemlítve	rumtrödeln
12.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
13.	uns am eigenen Schopf aus dem Sumpf gezogen h.	nincs megemlítve	nincs megemlítve

	7 kib...ott sok elemzést	8 Hű. a hétszázát neki!	9 áldjon meg a jó Isten
1.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
2.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
3.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
4.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
5.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
6.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
7.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
8.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
9.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
10.	eine Reihe von be-schissenen Analysen	nincs megemlítve	nincs megemlítve
11.	verdammst lange überlegen und Analysen aufstellen	nincs megemlítve	nincs megemlítve
12.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
13.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve

	10 egymással szarakodjunk	11 ebben a kurva országban	12 nem kell beszarni
1.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
2.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
3.	herumzuscseíßen	nincs megemlítve	nincs megemlítve
4.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
5.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
6.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
7.	herumzuscseíßen	nincs megemlítve	nincs megemlítve
8.	uns gegenseitig beschimpfen	nincs megemlítve	nincs megemlítve
9.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
10.	uns gegenseitig eins auszuwischen	in diesem verdammten Land	keinen Schiss haben müssen
11.	nincs megemlítve	in diesem verdammten Land	keine Angst (...) haben muss
12.	wir Arschlöcher zueinander sind	nincs megemlítve	nincs megemlítve
13.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve

	13 arra szarok	14 a rohadt életbe	15 nem szarakodtak

1.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
2.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
3.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
4.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
5.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
6.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
7.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
8.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
9.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
10.	ich scheiss' drauf	verdammst noch mal	nicht daran herumeiern
11.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
12.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
13.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve

	16 hogy a francban	17 bassza meg	18 nem szarakodtak
1.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
2.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
3.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
4.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
5.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
6.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
7.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
8.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
9.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
10.	verdammt noch mal	nincs megemlítve	nicht daran herumeierten
11.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nicht damit rumgealbert h.
12.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
13.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve

	19 ez a kurva ország	20 kurva fontos	21 francba

1.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
2.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
3.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
4.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
5.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
6.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
7.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
8.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
9.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
10.	dieses Scheißland	dass verdammt wichtig ist	verdammt
11.	in diesem verdamnten Land	nincs megemlítve	nincs megemlítve
12.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
13.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve

	22 kurva sok bort	23 bassza meg	24 ránk fog omlani a francba
1.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
2.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
3.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	uns die ganzen Probleme auf den Kopf fallen
4.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
5.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
6.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
7.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	das ganze Zeug uns auf den Kopf fällt
8.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
9.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
10.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	es uns einfach auf den Kopf fällt
11.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
12.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	uns das ganze Zeug auf den Kopf fällt
13.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve

	25 a hétszázát neki	26 Egy francot!	27 ezt a kurva országot	28 be vagyunk szarva
1.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
2.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
3.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
4.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
5.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
6.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
7.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
8.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
9.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
10.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	dieses verdammte Land	wir haben Schiss zu sagen
11.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	dieses verdammte Land	nincs megemlítve
12.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
13.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve

	29 a kurva életbe	30 egy lószart, mama	31 ha idióták vagyunk
1.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
2.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
3.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
4.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
5.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
6.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
7.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
8.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
9.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
10.	verdammt noch mal	Einen Scheissdreck, Mutti	wenn wir Idioten sind
11.	nincs megemlítve	Scheisse Mama, nee.	nincs megemlítve
12.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
13.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve

	32 kurva jól meg lehet élni	33 a francba is	34 faszkodás
1.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
2.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
3.	weil man davon super leben kann	nincs megemlítve	weil wir Arschlöcher sind
4.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
5.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
6.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
7.	weil man von dem so super leben kann	nincs megemlítve	weil wir Arschlöcher zueinander sind
8.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	weil wir uns gegenseitig beschimpfen
9.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
10.	weil man davon verdammt gut leben kann	nincs megemlítve	weil wir uns gegenseitig verarschen
11.	nincs megemlítve	verdammt noch mal	wegen Rumbereien untereinander
12.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
13.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve

	35 a hétszázát	36 nyüves országban	37 kibaszott jó könyveket
1.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
2.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
3.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
4.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
5.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
6.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
7.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
8.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
9.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
10.	verdammt noch mal	in diesem verflixten Land	verdamnte gute Bücher*
11.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
12.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve
13.	nincs megemlítve	nincs megemlítve	nincs megemlítve

* Hibás ragozás, helyesen: verdammt gute Bücher

ROMÁN MÓNICA
AZ ÚJ ZRÍNYIÁSZ, AVAGY
BUDAPEST, A SZÉKESFŐVÁROS

Tisztelt Tanár Úr!

Drága Laci!

Éppen tíz esztendeje, hogy másodéves politológusként felvettem az Irodalom és politika, valamint a Művészet és politika tantárgyat. A kíváncsiság vitt a „kitekintő tárgyak” – és így az Összehasonlító Irodalom Tanszék felé –, ahol Tóth Szilvivel, ha fogalmazhatok így, kinyitották a világot: nem csak elmélet létezik a Miskolci Egyetemen.

Köszönöm Neked az elmúlt tíz évet, a barátságodat, Mikszáthot, Apponyit, a figyelmedet az ifjúság felé – felénk, a konferenciákat, a reggeli közös kávézásokat, és a szeretetedet! Kívánok Neked jó egészséget, tehetséges fiatalokat, és újabb tíz „barátságos” esztendő!

Román Móni

„A **székesfőváros** lázban van. **Vendéget vár.** Ah, az mindig nagy dolog, ha Budapest vendéget vár. És mindig egy kaptára történik. A házak lobogódíszit öltenek, bizonyos ablakokban megjelennek bizonyos pokrócok és ágytakarók. A rendőrök új attilájukat húzzák föl. A főpolgármester nem fogad feleket, be van zárkózva, beszédet tanul. A tömeg mind sűrűbben hullámszik az indóház mentén, ahonnan a vendég jön.

A zsebmetszők a lehető legcélszerűbben elhelyezkednek a vonalon, elhelyezkednek a rendőrök is – de a legcélszerűtlenebbül. Ez a sablon a város külső képére nézve. Az illusztris vendégre is mindig ugyanaz az egy sors vár. Lakás van számára véve a „Hungáriában”, melynek foyérét délszaki növények ékesítik, szalonja asztalán ott várja a meghívó báró Atzél Bélától a Park Klubba, egy másik meghívó gróf Zichy Jenőtől a Szentistvánban tiszteletére rendezendő vadászatokra. A polgármester fejében pedig ott várja egy program, melynek pontjai az elevátor megtekintése, este előadás az Operában, utána díszbankett a városi Redoute termeiben. Ezen élvezetekhez csatlakozik újabban a

vágóhíd, a vásárcsarnok és az új országház megtekintése.”¹⁴

„A bámulat felszisszenése hallatszott száz ajkon az elterülő fönséges panoráma láttára.

Ott feküdt lábaiknál Magyarország tündéri fővárosa, szem nem látott ilyet, fül nem hallott ilyenről – a képzelet sem hozhatta hát elé. A középütt mintha egy címerpajzsot választana ketté egy széles ezüstpántlika: a Duna, fellobogózott hajóival, tarka bárkáival, azzal a szépséges szemölccsel: a Margitszigettel – mintha zöldselyem-hímzés volna az ezüstszalagon.

Kétfelől a gyönyörű paloták, nézik magukat a Duna tükrében, és messze-messze, amerre csak szem ellát, mindenütt tornyok, kupolák és kastélyok. Uramisten, hány király lakik itt?

Élvezet volt nézni azt a nagy elbámulást, azt a kábító hatást. Az **Buda!** Ez itt **Pest!** Jézus Mária, ki építette ezt mind?¹⁵

„**Budapest az epidemiák városa.** (Hiába rázza a fejét tisztelt Sartory Pál úr.) Nemcsak hogy idelátogat minden

---

¹⁴ MIKSZÁTH KÁLMÁN: Új Zrínyiász. Osiris kiadó, Budapest, 1999: 181 p., a továbbiakban MIKSZÁTH 1999. (MIKSZÁTH 1999:27. p.)

¹⁵ MIKSZÁTH 1999:35. p.

ragályos betegség: tifusz, pestis, kolera, nátha és nem tudom mi, hanem a szembetegségek is bizonyos epidemikus jelleggel lépnek fel. Ha a párbajok áramlata kezd jönni, akkor egyszerre csak összevész mindenki mindenkivel, s amerre a szem lát, mindenütt kettesével lépkedő férfialakokon pihenhet, kik qua szekundánsok járnak nagy gesztusok közt az utcán. S az emberek felismerik az arcvonásaikról, mi járatban lehetnek; kitérnek nekik, mint a minisztránsokkal a haldokló emberhez siető papnak. Ha az öngyilkosság áramlata jön, akkor egyszerre csak kezdik az emberek főbe löni magukat tömegesen, szinte minden ok nélkül. És ez ellen hiába cikk és tárca. Ami egyszer passzió, hát passzió. A levegő fejleszt ki bizonyos hajlamokat, lázakat. Hogyan? Miért? Senki sem tudja. Úgy van – mert úgy van. Egyszer például minden ember elkezd a Gerbeaudhoz járni és valóságosan verekszenek a székekért; a következő évadban meg már senki sem megy a Gerbeaudhoz – pedig, esetleg, jobb a konyhája. Ez mind epidemia.”¹⁶

„...Boborék az Aradi utcában laktak, egy kétemeletes sárga házban. Ez egy hosszú, piszkos utca

---

¹⁶ MIKSZÁTH 1999:104. p.

rossz kövezettel, eldugva az **Andrássy út** mögé. Kietlen, alig épül, kereskedelme nem fejlődik. A nagy oligarcha mindenben veszedelmes. Az Andrássy út, mint a cápa a kis halakat, föleszi a közelében levő utcák élénkségét, forgalmát. Itt minden csöndes és kisvárosias.”¹⁷

„Megtörtént a nagy bevonulás földreszkettető éljenzés közt, mindenütt a legszebb rendben. És csak mikor már elhelyezkedtek a vendégek a Hungáriában, jutott eszébe a föltámadottak fogadására alakult fővárosi bizottságnak, hogy a Zrínyi utcán kellett volna keresztülvezetni a menetet. A polgármesterek a homlokukra ütöttek. Ejnye, ejnye! De a közönség nem sajnálkozott, mert a közönség megszokta már, hogy a fővárosnak utólagosan vannak eszméi.”¹⁸

„A magas **kormány** gondja elvégre nem nagy gond, hiszen csak arról van szó, hogy melyik alakjában lépjen ki a jó osztogató Állam bácsi. Hát lépjen ki a handlé alakjában. Ebben nagy. Mivelhogy az állam is néha handlé, sőt valóságos mammuthandlé. Megvesz drága pénzen mindenféle ócska holmit. Hasznavehetetlen

---

¹⁷ MIKSZÁTH 1999:109. p.

¹⁸ MIKSZÁTH 1999:40. p.

embert, limlomot, vasat, encsebencsét. Egy grófnak a mázos agyagkorsóit vette meg, egy másik grófnak az összeszedett, rozsdás, csorba népfelkelőkaszáit, elsárgult kiáltványokat, képecskéket; egy nagy ember fiaitól megvette az apjok közzétételre nem alkalmas irományait. Hát miért ne vehetné most meg Zrínyiéktől a ruháikat, fegyvereiket, alapítván egy magyar reneszánsz-múzeumot.

Igen, egy magyar reneszánsz-múzeumot. Ez jó cím. És jó ötlet. Mert három dolgot lehet vele elérni. Először lesz egy új, érdekes múzeumunk valódi tárgyakkal; másodszer segítve lesz Zrínyiéken legalább egyelőre; és harmadszor az új múzeumba el lehet helyezni egy kiszolgált strébert igazgatónak.

Hanem ezt a tervet gyöngéden és tapintatosan kell Zrínyivel közölni, hogy megsértődve ne legyen.

Úgy kell előadni, hogy a haza kívánja tőlük azt az áldozatot.”¹⁹

„**A kormánynak minden könnyű.** Megnyomott bizonyos billentyűket (hosszú ujjai vannak a kormánynak), mire kisvártatva hollandi tőkepénzesek kezdtek mozogni, megalapítva az »Első magyar

---

¹⁹ MIKSZÁTH 1999:49. p.

földtehermentesítő bank- és biztosítóintézetet» 20 millió korona alaptőkével, felosztva százezer darab 200 koronás részvényre.

Az idea tetszetős volt, s éppen arról a tőről rügyezett és nyílt ki, amelyen a honvédlovak kikölcsönzése, a kataszteri intézmény és a regale megváltása: a földbirtokos nemesség fölsegítése volt a fő cél. Az anya is a tékozló fiát szereti a legjobban. Mert hát a legkedvesebb is.

A földtehermentesítő bank- és biztosítóintézet alacsonyabb kamatozású kölcsönt ad, illetve ilyenre konvertálja az adósságot, melyet egyúttal életbiztosítással köt össze, s ezt a biztosítást a fél együtt fizeti a jelzálogos kölcsön annuitásával.

Mint ahogy Török József hirdeti: »Nincs többé kopasz fej«, éppen úgy lehet hirdetni a népszerű bank prospektusában: »Nincs többé eladósodott birtok.« Micsoda édes jelszó a háromhalom országában! Pedig valóság, mert a bank akkora tőkére köti meg az életbiztosítást, amilyen az adósság, minélfogva, ha valamelyik eladósodott tekintetes úr örök nyugalomra hunyja be szemeit, tiszta birtokot hagy az utódaira. Gyönyörűen volt ez kigondolva.

A kormány megnyomott egy másik billentyűt is, és a hollandusok szeme legott Zrínyi Miklós felé fordult. Ő legyen a bank elnöke. Vonzóbb nevet nem is lehetne találni a középosztály csoportosítására. Most már csak Zrínyit kell értesíteni.

Közéletünk egyik kimagasló alakja vállalkozott Zrínyit informálni. – Ez is hazai típus. Más országban ritka, s itt buján terem, mint a szerb tövis. Ha valakinek restelljük a nevét kimondani, hát azt mondjuk: »Közéletünk egyik kimagasló alakja.« Valaki esetleg semmit se csinált a közéletben, de azért az mégis közéletünk kimagasló alakja lehet. Úgy, hogy több ismeretlen kimagasló alakunk van, mint ismerős. Ez a sajátyszerű benépesítése a hazai közéletnek nagy alakokkal igazi magyar találmány, s legalább is sikerült annyira, mint egyebütt a mesterséges haltenyésztés...»²⁰

„– De a személyes szabadság – sopánkodott a miniszter –, a **jogállam**. Én elhiszem, hogy te azt úgy csináltad azelőtt, de most más világ van, most nem lehet.

Magyarország a szabadság országa.

De már erre Zrínyit is elhagyta a hidegvére:

---

²⁰ MIKSZÁTH 1999:52-53. p.

– Ti ezt szabadságnak nevezitek? – mondá gúnyosan.
– A múlt hetekben kirándultam a Svábhegyre puskával, hát elvették a puskámat, mert nem volt fegyverengedélyem. Ekkor aztán váltottam fegyverengedélyt, de most megint nem volt szabad a puskámat elsütni, mert nem volt vadászterületem; kibéreltem egy vadászterületet, elsütöttem a puskámat és lelőttem egy nyulat, ezért megint megbüntettek, mert a nyulakra nem szabad ilyenkor löni. Akkor írtam hozzád mindezekért egy panaszt, ezért megint megbüntettek, mert nem volt rajta ötvenkrajcáros bélyeg. És ezt nevezitek ti a szabadság országának. Ugyan, szégyelljétek magatokat!”²¹

„Zrínyi még most is félvállról vette a dolgot, s gyanakodva fürkészte a miniszterek arcát, nem-e csak egy bohókás játék az egész, meg akarják ijeszteni. Hiába olvasták fel előtte a büntetőtörvénykönyv idevonatkozó paragrafusait is. Hanem Tisza neki is imponált. »Van benne valami – mondá – az öreg Werbőczyből«, és az nagyon mehökkentette, hogy Tisza is súlyosnak tartja az elfogatásait.

---

²¹ MIKSZÁTH 1999:119. p.

– Nagy hibát követtél el, de talán még jóvá lehetne tenni.

– De kérlek – védekezett Zrínyi –, hiszen töletek függ, és ti beláthatjátok, hogy igazam volt.

– Tőlünk? – szólt az egyik miniszter. – Túlbecsülöd a mi erőnket és hatalmunkat.

– Nos, akkor legalább mondjátok meg, kitől féltek?

– A lapoktól, a törvénytől, a közvéleménytől.

– De hiszen nekem arról beszéltetek, hogy a királynak egy millió katonája van.

– Az igaz is.

– És mégis féltek a könyvektől és papirosoktól?

– Hja, a század, a XIX. század. Te azt nem érted. A **jogállam**, barátom. Úgy kell elhelyezkednünk, hogy mindenkinek egyenlő joga van, s mindenkié meg legyen teljes épségben óva.

– Süssétek meg az ilyen állapotot. Az én időmben csak egy személyt kellett respektálni: a királyt, s már az is kényelmetlen volt, de tizenhat millió emberre lenni tekintettel, hisz ez teljesen tűrhetetlen. Ez maga a pokol.

Hanem lassan-lassan mégis beadta a derekát, elfogadván a Tisza tanácsát, kivált miután megértették

vele, hogy ha napfényre kerül a dolog, a kormányt is nagy kellemetlenség éri. Erre engedett.

A nagy debatter egész életében szerette a kompromisszumokat, tehát most is kompromisszumot ajánlott a rabokkal.”²²

„– Tehát megrendelt **interpelláció**.

– Lehetséges. Mert az interpelláció kényelmesebb a kormánynak, mint a kérvény. Az interpelláció csak párbaj. A kérvény csata. A párbaj csak egy játék, kivált, ha az ellenfelet maga a válaszoló választja.”²³

„Ah, szépek ezek a cikcakkos zigzugok, sikátorok, mint az Olimpusz berkei. Más-más istenek lyukai. Bent az **elnöki szobában** Vulkán lakik a rettenetes pörölyével. Jaj annak, akire lecsap. A jobboldali folyosón hűséges udvarával Janus tanyázik a múltba és a jövőbe néző arcával. Csak nagyritkán, nevezetes mozzanatoknál megy be a gyűlésterembe, hol Vulkán szemöldöke igazgat és a pörölye csattog. A másik folyosón Tantalusz jár. Kis istenek és nagy istenek jönnek-mennek, megállnak egy-egy szóra és igazítanak vagy rontanak a halandók sorsán.

---

²² MIKSZÁTH 1999:122. p.

²³ MIKSZÁTH 1999:139. p.

Vannak, akik csak tubákpikszisüket nyitják ki, ha bosszankodnak, de vannak viszont, akik Pandora szelencéjét kezelik és kieresztik belőle a bajokat. Vulkán ravaszul hunyja be a szemeit és tiltakozik:

– A szelence nem az én kezemben van, uraim.

Közel a miniszteri szobához Aeolus és legényei csinálják a szeleket, ha csendes gyűlések alatt összebújnak. Minden zug érdekes itt. S még az apró kis alakok is, kik csúsznak, másznak, hánykolódnak, ki frígiai sapkában, ki csörgősapkában, ki elrejtve nagy füleit a sapkája alatt, mint Midás, mégis valami fényt kapnak mindnyájan az istenek közellététől. Apollót tömjénezik ezek és remélik, hogy nagy kitartásával mégis megkapja Daphnét, akit mikor megölel, borostyánfává válik. Jupiternek hoznak áldozatokat, tömjént és mirhát, amazok – mert itt vannak a villámok és azok a bizonyos legendás fazekak. Vulkánnak nincsen pártja, de félnek a kalapácsától és kényszerülve táncolnak körülötte. Mercur hektikában van, de a mérlege csillámló, míg ki nem esik a kezéből. Valóban Olimpusz ez – ahova bevágyik minden halandó, kivált ha magyar anya szülte. A levegő füledt ugyan és füstös. De mert az istenek is ezt szívják, tehát úgy kell beszüresölni, mint illatos ambróziát. Az

istenek és kis istenek körül csúnya szolgálatokat kell végezni, hajlongani, görbülni, hízelkedni. De ennek így kell lenni, míg a bájos kis Hórák meghozzák egy napon kackiás kötényükben a jutalmat.”²⁴

„Az **elnök** után bevonul egy nagy raj, a konok beszédhallgatók, mert e sok zöldségnek, vegyes szalmaszéna-szecskának véges-végig való meghallgatása szinte egy neme a drága pénzen vett mulatságnak, s úgyszólván a magas beléptidő teszi becsessé e gezemicét. Az okosok kívül maradnak a folyosón. Azok azt tartják, hogy csak háromféle **beszédet** lehet meghallgatni: a nagyon okosat, amiből tanulni lehet, a nagyon szépet, mely gyönyörűséget nyújt és a nagyon bolondot, mely megnevetteti őket. A közepszerű beszéd teljesen érdektelen. És a beszédek, sajnos, majd mind közepszerűek. A lapokban ugyan hirdetik őket pártállás szerint nagyszabásúaknak, kolosszálisaknak, szépeknek, bölcseknek, sőt elragadóknak, de biz azok a szegény párák csak közepszerűek.”²⁵

„Bánffy leült, s mozogni kezdett az egész **Ház, mint a hullámozó tenger**. Elégedetlen morgás tört ki

---

²⁴ MIKSZÁTH 1999:140-141. p.

²⁵ MIKSZÁTH 1999:141-142. p.

köröskörül a balmezőn, bár különböző okokból. A függetlenségi párton sokallták a kormány jóakarátát Zrínyi iránt, a nemzeti és a néppárton kevesellték. Sőt a kormánypárton is csak a Bánffy leghívebb gárdája látszott megelégedettnek.

A Zrínyi-kérdésnek, mely pedig igen egyszerűnek látszik első pillanatra, igen különös szögletei képződtek, melyek ismét sajátságos csoportosulást okoztak. A néppárt rajongott érte, a kereszténység, s illetve a katolicizmus bajnokának tekinté őt, aki annyi pogányt leaprított. Bizony ez az utolsó tette, a részvényesek szétveretése is istennek tetsző dolog. Körülbelül ilyenformán gondolkozott a nemzeti párt is (ámbar Apponyi még eddig nem nyilatkozott). Míg ellenben a függetlenségi párt Miksa császár hívének és az osztrák szoldateszka egyik tagjának tartotta Zrínyit, aki azóta, ahogy feltámadott, valóságosan a kormány tutelája alá helyezkedett. Zrínyi is csak egy mameluk, s ha vétett a törvények ellen, tessék megbüntetni, mint más embert.

Zrínyi általában sokat veszített nimbuszából. Nem csoda. Az Olymp istenei is azért taszítottak le trónjaikról, mert néha megfordultak a földön az emberek között. És ha a történelem nagy alakjai visszatérnének

másfél évre, tömérdek szobrot tördelne össze az emberiség.

Maga a jobboldal is megoszlott. A zsidó képviselők haragudtak Zrínyire a Nádor utcai vérfürdő miatt; Beksics nagy agitációt fejtett ki, s tele volt panasszal, puskaporral:

– Hát demokrácia ez? Hová lesz így a szabadelvű lobogó szeplőtlensége? Hát ezért írok én húsz esztendő óta vezércikkeket, hogy most itt szabadon lehessen embereket öldösni a nagyuraknak?

A nagyurak szintén duzzogtak, az Andrássyak, Csákyak:

– Ez nem elég. Pertörlés iránt kellene előterjesztést tenni a fölségnek.

– Még pedig haladéktalanul – licitált rájuk Tallián Béla.

A kálvinisták összebújtak a médium sorompóinál:

– A néppárt akarja kimenteni Zrínyit? Jó. De akkor mi nem mentjük.

A lutheránusok kiosontak a folyosóra. Isten tudja, hogy lesz, mint lesz. A szélső balról fenyegető kiáltások hallatszottak:

– Nem úgy van az!

– Majd mi is hozzászólunk a somogyi kérvényhez!

Valóságos káosz keletkezett ebben a csekély kérdésben. Mintha valami pajkos tündér egy csalánággal érintette volna meg a Ház összes tagjait, mindenki nyugtalanul feszengett, mozgott és a roppant zajban alig bírta Pulszky elmondani, hogy örvendetes tudomásul veszi a választ.

– Nem vesszük tudomásul! – hangzott egyszerre sok torokból.

Az elnök föltette a kérdést:

– Akik tudomásul veszik a miniszterelnök úr választát, méltóztassanak felállni.

– Többség! Kisebbség! – hangzott egyszerre.

Az elnök szeme műértően végigsiklott a Ház vidékein, s szemkarikái kitágultak. Álom-e ez? A jobboldalnak csak a kisebbik része kelt fel. Tisza Kálmán, Falk Miksa ülve maradtak; hasonlóan Csáky Albin, az Andrássyak s a szürke mamelukok közül igen sokan. Széll Kálmán, Hieronymi, Radó Kálmán felállottak. A csodálkozás fölszisszenése futott keresztül a Házon. A nemzeti pártról felállott Apponyi, Horánszky, Gullner és alig négyen-öten, a néppárt egytől-egyig fölemelkedett.

– Róma csörgőkígyói! – kiáltá rájuk egy hang, azon hitben, hogy a fölszisszenések tőlük származnak.

Nagy volt a megrökönyödés. A szélbal ujjongott. Báró Dániel sápadtan tántorgott a miniszterelnökhöz. – Milyen blamázs – mondta, a kezét a mellén ájtatosan összetéve –, milyen blamázs! – Lukács László behúzta a fejét a váll-lapockái közé és féloldalt nézte a csodálatos kavarodást. Mintha a Belzebub ördög egy véka kölest öntene össze egy véka sárgakásával.

A miniszterelnök arca fölvette tigrisszerű nevetését; volt abban valami baljóslatú és vérfagyasztó. A wippek nagy robajjal rohantak a folyosóra, hogy segédhadakat hozzanak, de hasztalan; az elnök, aki ott fent ült dőlyfösen trónusán, mint Báthory István a Matejko-képen, gúnyosan kimondta a határozatot, mely fönségesen zúgott a beállott csöndben, mint egy megrendítő égi szózat.

– A miniszterelnök úr válaszát a többség nem veszi tudomásul.”²⁶

„A **mi parlamentünk** éppen olyan kiszámíthatatlan, mint a mi országunk. Jó parlament – híven jelképezi a szeszélyes szép asszonyt, akit Hungáriának képzelünk

---

²⁶ MIKSZÁTH 1999:149-151. p.

páncélos derékkal, nagy pallossal az egyik kezében, mosolygó címerünkkel a másikban.

Hát egy kicsit naiv asszony. Néha karperecet kínálnak neki, azt mondja rá: »nem kell, mert ez lánc«. Néha a láncot is karperecnek nézi. Néha megharagszik egy rossz tekintetért. A pallosára üt. Néha a palástját is le hagyja szedni a testéről. Udvarlói elől becsapja az ajtót. A rosszakaróját összeölelgeti. Kacér asszony? Talán nem. Szenvedélyes asszony? Talán nem. Csak asszony. Mint amilyen minden asszony.

Egy hajtűért, egy bojtért haragra gerjed, hogy hova szúrják be azt, milyen színű emez, de néhány milliót non chalance-szal dob ki az ablakon. Nem tudja, mi a lényeges és mi a haszontalanság. A csecsebecsét eleibe teszi a szükségesnek. A szép szót tetejébe teszi az okosnak. Mert fiatal asszony. Nem John Bull, aki a tengereken pipázik, izmos öklein szétterpeszkedve és nem az öreg Germánia, aki harisnyát köt és tanítja a gyermekeit. Olyan fityfiritty kedves asszony, aki él az érzéseinek, a divatnak és egy csöppet se törődik a holnaputánal.

És a parlamentje is éppen ilyen. – Lelkéből lelkedzett gyermeke, bár nem született szeplőtlenül, ahogy kellene

– mindig a kormányt gyanúsítják (minél különb legény, annál inkább), de mindegy, éppen csak szakasztott olyan, mintha szeplőtlenül fogantatott volna: minden porcikája az anyjáié.

Épp olyan szeszélyes, néha a jó dolog se kell neki, néha a rossznak is tapsol és éppen olyan impraktikus, nagy dolgokra vállat von, kicsi dolgokon fennakad.

Itt van ez a Zrínyi-kérdés. Egy bagatell. De a parlamentnek éppen ezen tetszett megbokrosodni. S az évtizedek alatt összetömörült pártok, melyeket meg nem bomlasztottak se a viharok, se a fonák helyzetek, mindig együtt szavaztak az együvé valók, most egyszerre összevissza hányódnak, mint a szétoldott rőzsekötegek gallyai.

A miniszterelnök válaszát tárgyalásra kellett kitűzni és beláthatatlan eredményű zajos és szenvedélyes vita indult meg, tele egészségtelen tünetekkel. Volt abban vallási kérdés, antiszemitizmus, reakció, liberalizmus, nemzetiségi kérdés, jogállam, és ami azonfelül az egyes fákról lehullott.

Mert egy szabadelvű párti szónok négy fához hasonlította a négy pártot; az egyik fa csak mindig virágzik, de nem hoz gyümölcsöket, a másik díszfa, se

nem virágzik, se gyümölcsöt nem terem, csak programokat, a harmadik egy odvas, korhadt fa, csak a tűzre való – a negyediken himbálódzik a sok gyümölcs.”²⁷

„– **Apponyi** fog beszélni!

Egyszerre üres a folyosó. – Apponyi feláll és mély csönd támad. Feláll és egy másodpercig várja, míg nagy robajjal elhelyezkednek a padjaikban a képviselők: ezalatt éppen jut annyi ideje, hogy futó pillantást vessen a mandzsettáira, ha a szimmetriának megfelelőleg vannak-e künn a sötét kabátujjból, aztán a zsebkendőjét tekinti meg, melyből négy centiméternyi fehér síknak kell künn lenni a hóna alatt. Mindez szükséges a röptüléshez; aztán feltekint a karzatra, honnan szöszke és barna fejcskék bólintanak – s ha karzat, zsebkendő, mandzsetta tökéletesen rendben vannak, megcsendül gyönyörű hangja s betölti a termet a maga fönséges, hullámszerű hömpölygésével.”²⁸

---

²⁷ MIKSZÁTH 1999:152-153. p.

²⁸ MIKSZÁTH 1999:157. p.

SZEMÁN RENÁTA
PÉLDÁS ELBESZÉLÉSEK

„Címül azt adtam, hogy *Példás elbeszélések*, mert ha jól megnézed, nincs köztük egy sem, amelyből ne lehetne valami hasznos tanulságot levonni.”²⁹ - írja Cervantes, elbeszélésgyűjteményének bevezetőjében. És én mosolyogni kezdek. Hányszor, de hányszor hallottam én valami ehhez hasonlót kedves Laci barátomtól! Két dühöngés és három idegbaj között – az általam rosszindulatúnak aposztrofált megjegyzések miatt – ő nyugtatott folyton azzal, hogy nincs az a rossz kritika, amiből ne lehetne tanulni, ami ne válhatna valami remek dolog kezdetévé azáltal, hogy meghallgatom, továbbgondolom, és a dühöt félretéve, valami jót hozok ki belőle.

Érteni, már értem a dolgot, de még párszor biztosan el kell mondanod nekem. Úgy cirka ezerszer. Aztán majdsak megtanulom alkalmazni is! ☺

Mit tanultam még a beszélgetéseink során elhangzott példás elbeszélésekből? Azt, hogy figyeljek oda a részletekre. Ezt a tanácsot azt hiszem, az élet minden

---

²⁹ Előszó (ford: Benyhe János) In: Cervantes: Példás elbeszélések. Európa Könyvkiadó, 1958.8.o.

területén meg lehet, és meg is kell fogadni. A következőkben egy általam kedvelt részt idézek a cervantesi Pélleás elbeszélésekből. Nem, nem akarom leírni az elbeszélés tartalmát, hanem csak egy olyan apróságot, részletet emelnék ki, mely fölött az ember hajlamos átsiklani, mivel nem szerves része az elbeszélés történetnek. Ám – véleményem szerint – sokszor tanulságosabb, többet mond el a lényegről, mint maga az elbeszélés. Sőt sokszor, ahogy látni fogod, nagyon is rímél napjaink valóságára. A nevezetes mosogatólány című novellában az egyik kedvenc jelenetem, amikor a fogadós „megnyugtatja” a heves vérmérsékletű álszolgálat, hogy ne féljen az igazságszolgáltatástól: „A fogadós [...] megvígasztalta Tomást, elmondta neki, tud Toledóban olyan embereket, akiknek nagy befolyása van a bíróságon, nevezetesen egy apácát, aki a főbírónak rokona, és az nagyon hallgat rá; a kolostornak, amelyben az apáca lakik, van egy mosónője, annak a lánya a legjobb barátnője egy nagyon neves és bennfentes barát húgának, a barát pedig ismeri a nevezett apácának a lelkiatyját; ez a mosónő a fogadóba is jár mosni.

– Ha pedig megkéri a lányát – mert megkéri – beszéljen a barát húgával, hogy az beszéljen a fivérével, hogy

szóljon a gyóntatóatyjának, hogy az tegye szóvá az ügyet az apáca előtt, ő meg szíveskedjen egy pár sort írni a főbírónak – hisz ez nem nagy dolog – és kérje meg, nézzen utána Tomás ügyének, akkor kétségtelenül jó eredményt várhatunk.”³⁰

Végigolvasva ezt a kis epizódot elneveti magát az ember, annak ellenére, hogy érzi a dolog visszásságát. A baj csak az, amikor a hétköznapiakban ugyanezzel szembesül... Kedves barátnőmmel történt meg, hogy egy totál egyszerű ügyben meglehetősen abszurd helyzetbe keveredett, és csak nehezen bizonyíthatta igazát. A történet egyszerű: Vera adókérdését akart készíttetni magának, ezért elment az APEH-ba, ahol előadta kérését. Az ügyintéző hosszasan pötyögött a számítógépen, majd sajnálkozva közölte, hogy „nézze, a baj csak az, hogy ön nem létezik!” Mivel Vera erre a közlésre lefagyott, és nem szólt semmit –Most komolyan, mit lehet erre mondani?! – így megnyugtatóan elmondták neki, hogy de azért ha be tudja bizonyítani ennek ellenkezőjét, akkor kaphat adókérdését. Ehhez csupán az kell, hogy az összes irataival együtt elmenjen a Népszámlálástörvénybe, meg

---

³⁰ A nevezetes mosogatólány (ford:Pál Endre) In: Cervantes: Pélés elbeszélések. Európa Könyvkiadó, 1958.295.o.

az Anyakönyvi Hivatalba, és a ki tudja még hová, és ha ott leigazolják neki, hogy ő tényleg létezik, akkor felviszik az adatait a számítógépre, és pár hónap múlva már meg is kapja az adókártyáját. Ilyen egyszerű az egész.

Hibák, visszasságok mindig is voltak és lesznek is. Én viszont már elkezdtem megtanultam, hogy nem szabad átsiklani felettük, részletkérdésnek tekinteni ezeket, hanem ki kell hozni belőlük a legjobbat. És hogy ez mi lesz, azt előre nem tudhatom; de egy biztos: a dühöngés helyett tényleg inkább nevetni kell egy jót az egészen, ha mást nem tehetünk, és tanulni belőle. Aztán ki tudja, mire lesznek még jók az élet kisebb-nagyobb buktatói.

ZAVADOVICS MÓNICA
FERENCZI LÁSZLÓ KÖSZÖNTÉSÉRE

*„Az igazi barátok nem azok, akikkel leülsz egy órácskára
dumálni és iszogatni. Az igazi barátokkal nem kell
mindennap találkozni, az ember egyszerűen tudja, hogy
ott vannak, ha szükség van rájuk.”*

Shirley Conran

Laci!

Megvallom őszintén, először nem is akartam írni, mert, hogy ezt elmondani jobban lehet, egyébként sem vagyok cikkíró. Most, hogy így elkezdtem, igazán jól esik ezeket leírni.

Találkozásunkra nem is igazán emlékszem, tudom kérted, tegeztelek. Ez egy kicsit nehezen ment, de azt hiszem mostanra már igazán profi lettem. A leginkább ami megmaradt bennem, az amikor a lányomat Mercikét bemutattam Neked. Ami nekem nehezen ment, Mercinek természetes volt, rögtön mondta: „Szia”. Nagyon nehezen tudok írni, nem vagyok benne nagy mester,

olyan fura, mintha el kellene búcsúznom, és én azt nem akarom. Több főnököm volt az évek folyamán, de rád mindig mosolyogva emlékezem. Egyszer egyik szemem bekötözték és úgy jöttem dolgozni, akkor majdnem megkaptam tőled első fegyelmimet, rögtön hazazavartál. Volt, hogy az oviból jött a telefon, hogy Merci beteg, a küszöbről addig nem mozdultál amíg el nem indultam a gyerekért. Emlékszem még a közös reggelikre is, megjegyzem már rég volt! Hirtelen mennyi minden eszembe jut, szinte csak úgy tör elő.

Tudom, hogy ezek a sorok nem nagy mondatok, és nem egy nagy embertől származnak, de őszintén örülök, hogy ebben a kerek évfordulóban életed részese lehetek. Kívánok Neked minden jót, és még sok közös baráti beszélgetést. Mivel írásom idézettel kezdtem, idézettel is fejezném be:

„Semmi sem éri meg a küzdelmet, csupán a nevetés és a barátok szeretete!”

Hilarie Bellac